

OULUN YLIOPISTO
UNIVERSITY of OULU

Lausmaa Jenni Katariina

Peruskoulun opettajiin kohdistuva henkinen ja fyysinen väkivalta

Kasvatustieteen kandidaatintyö

KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA

Luokanopettajan koulutus

2016

Master's Programme in Education and Globalisation Luokanopettajakoulutus		Tekijä/Author Jenni Katariina Lausmaa	
Työn nimi/Title of thesis Peruskoulun opettajiin kohdistuva fyysinen ja henkinen väkivalta			
Pääaine/Major subject Kasvatustiede	Työn laji/Type of thesis (KK) Kandidaatintyö	Aika/Year Huhtikuu 2016	Sivumäärä/No. of pages 34
Tiivistelmä/Abstract <p>Kandidaatintyössäni tarkastellaan opettajiin kohdistuvaa henkistä ja fyysistä väkivaltaa, sekä sitä millaisena se näyttäytyy peruskoulussa. Tutkielma on toteutettu kuvailevana kirjallisuuskatsauksena eli se pohjautuu aiempiin tutkimuksiin aiheesta. Keskeisiä käsitteitä tutkimuksen kannalta ovat väkivalta, kiusaaminen, fyysinen väkivalta sekä henkinen väkivalta ja näitä käsitteitä avaan tutkimuksessani tarkemmin. Tutkielman alussa käydään läpi syitä siihen, miksi opettaja kokee yhä enemmän väkivaltaa työssään. Samassa luvussa keskeisiksi käsitteiksi nousevat opettajan auktoriteetti ja auktoriteetin eri muodot.</p> <p>Tutkimuksen tulokset luvussa käyn läpi opettajan väkivaltakokemuksia. Tutkiessani aihetta kävi ilmi, että opettaja kohtaa kiusaamista neljältä eri taholta. Opettajaa voivat kiusata hänen oppilaansa, oppilaan vanhemmat, työtoveri tai esimies. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että riippumatta siitä, kuka opettajaa kohtelee väkivalloin, näyttäisi loukkaava käytös olevan yleisin väkivallan muoto, jota opettaja kokee työssään. Fyysisistä väkivaltaa opettajia kohtaan harjoittavat oikeastaan vain oppilaat ja näitä tilanteita tapahtuu harvemmin kuin henkisen väkivallan tilanteita.</p> <p>Oppilaiden harjoittama väkivalta liittyy yleensä tilanteisiin, joissa opettaja kääntää oppilasta noudattamaan ohjeita, puuttuu konfliktitilanteeseen tai joutuu poistamaan oppilaan luokasta tai muusta tilasta. Oppilaiden vanhempien harjoittamat väkivaltamuodot ovat yleensä henkistä väkivaltaa. Muun muassa kodin ja koulun yhteistyön siirtyminen yhä enemmän sähköisiin viestimiin, on mahdollistanut ja helpottanut asiattomien viestien lähettämisen opettajille. Työtovereiden taholta tapahtuva väkivalta liittyy yleensä opettajien väliseen kilpailuun, itsensä pönkittämiseen ja hierarkisuuteen. Tovereiden taholta tapahtuva väkivalta näkyy yleensä sosiaali- ja kommunikaatiotilanteissa. Esimiehen harjoittama väkivalta liittyy usein työtehtäviin tai siihen, että rehtori jättää väkivaltaa kokevan opettajan yksin.</p>			
Asiasanat/Keywords Väkivalta, kiusaaminen, henkinen väkivalta, fyysinen väkivalta, opettajan auktoriteetti			

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
2	Opettajana nyky-yhteiskunnassa	5
2.1	Auktoriteetti	5
2.2	Opettajan aseman muutos yhteiskunnassa	7
3	Kouluväkivallan muodot	10
3.1	Väkivalta ja kiusaaminen	10
3.2	Henkinen väkivalta	12
3.3	Fyysinen väkivalta	13
4	Opettajiin kohdistuvan henkisen ja fyysisen väkivallan näyttäytyminen peruskoulussa	15
4.1	Oppilas kiusaajana	15
4.2	Oppilaan vanhempi kiusaajana	19
4.3	Työtoveri tai esimies kiusaajana	22
5	Pohdinta	26
6	Lähteet	30

1 Johdanto

Huonosti voiva opettaja on jatkuvasti stressaantunut, masentunut, uupunut sekä hänen ammatillinen itsetuntonsa ja keskittymiskykynsä on heikentynyt. Pahimmassa tapauksessa huonosti voiva opettaja heijastaa pahaan oloaan oppilaisiin, jolloin myös oppilaat voivat huonosti ja heidän kouluviihtyvyytensä laskee. Lisäksi huonosti voivan opettajan opetuksen laatu laskee, joka voi vaikuttaa suoraan oppilaiden koulumenestykseen. Opettajan työhyvinvointiin vaikuttavat monet tekijät, joista yksi merkittävä on työturvallisuus. Opettajien työturvallisuuteen vaikuttaa yhtenä osana, heidän työssään kokema henkinen ja fyysinen väkivalta sekä niiden uhka. (Onnismaa 2010, s. 5-7, 11–12, 16; Kauppi & Pörhölä 2010, s. 131–132.) Työsuojeluhallinnon (2015) mukaan kasvatus- ja opetusalan työssä väkivaltaa tai sen uhkaa esiintyy keskimääräistä enemmän. Opettajat ovat koulutusjärjestelmämme kivijalka, joten eikö heidän hyvinvoinnistaan ja työssä viihtyvyydestä pitäisi huolehtia? Tulevana luokanopettajana minua kiinnostavat työni vaarat. Uskon, että tutustumalla opettajiin kohdistuvaan väkivaltaan tulen tietoisemmaksi työni riskeistä ja pystyn ennaltaehkäisemään väkivaltatilanteisiin joutumista.

Rantalan ja Keskinen (2005, s.121) mukaan opettajan auktoriteetti on murenemassa, mikä heijastuu suoraan opettajan työhön: aggressiivisten oppilaiden hallitseminen ja työrauhan säilyttäminen vievät suuren osan opettajan työajasta ja voimavaroista. Osaltaan opettajan työtä hankaloittavat aggressiivisen käytöksen fyysinen rajoittaminen silloin, kun sanallinen ohjeistus ei riitä. Opettajan otteiden pitäisi olla väkivallattomia ja kivuttomia, eikä niiden tulisi johtaa pahempaan vahinkoon kuin tilanne ilman opettajan välituloa olisi johtanut. (Kyllönen & Rickman 2011, s. 26–27.) Tällaisien tilanteiden myötä opettajat ovat saaneet osakseen negatiivista huomiota. Vuonna 2013 Alppilan yläkoulun opettaja sai potkut opettajan virastaan poistettuaan ruokalasta väkivaltaisesti käyttäytyvän oppilaan fyysistä voimaa käyttäen. Viime vuosien aikana median huomiota ovat saaneet ulkopuolisten oppilaiden kuvaamat videot opettajista, jotka puuttuvat väkivaltaiseen käytökseen. Videot eivät aina kerro koko totuutta, esimerkiksi Alppilan tapauksesta kuvattu video kesti vain muutamia sekunteja ja oikea tilanne koululla kesti useita minuutteja. Videolla ei näy, miksi opettaja päätyi käyt-

tämään tilanteessa fyysistä voimaa. Kännykällä kuvatut videot ja niillä uhkailu voidaan ajatella yhdeksi opettajan kiusaamismuodoksi. Päätös opettajan potkuista herätti sosiaalisessa mediassa puolustuslauseiden ryöpyn. Keskusteluissa arveltiin, että potkujen ansiosta ongelmat lisääntyvät kouluissa, sillä opettajilta on viety kaikki keinot ylläpitää järjestystä. (Hakkarainen 2013.)

Opettajien työturvallisuutta ja hyvinvointia on pyritty parantamaan. Esimerkiksi poliitikko Raija Vahasalo teki vuonna 2011 kirjallisen kysymyksen valtioneuvostolle (KK747/2011) opettajiin kohdistuvaan työpaikkakiusaamiseen puuttumisesta. Vahasalo tuo esiin huolestuttavana esimerkiksi huoltajien taholta viime vuosien aikana yleistyneet puhelimitse, sähköpostitse tai vierailun aikana tapahtuneet kiusaamiseksi luokiteltavat häirinnät. Koulujen turvallisuutta parantavista tekijöistä on julkaistu kirjallisuutta kouluja varten. Esimerkiksi Ellosen artikkelissa ”Henkilöturvallisuus koulussa”, on tarkoitus kannustaa kouluja pohtimaan arkipäivän turvallisuuskysymyksiä. Ellonen ohjeistaa muun muassa, miten kouluissa voitaisiin tunnistaa väkivaltainen oppilas. (Ellonen 2012, s. 222–225.) Lisäksi työterveyslaitos on kehittänyt hankkeen ”Stop väkivallalle kouluissa ja päiväkodeissa”. Työterveyslaitoksen tekemän tutkimuksen aikana havaittiin, että väkivaltatilanteiden käsittelyissä oli puutteita ja esimerkiksi esimiehen puuttuminen ilmoitettuihin tapauksiin ei ollut järjestelmällistä. Hankkeen tavoitteena oli edistää väkivaltatilanteiden käsittelyä ja suunnitella turvallisuutta parantavia tekijöitä. (Fagerström, Länsikallio & Sipponen 2015, s. 3.)

Vaikka opettajien kohtaama väkivalta on noussut julkisuuteen yhä enemmän viime vuosien aikana, silti suurin osa opettajien väkivaltakokemuksista jää pelkästään opettajan omaan tietoon. Opettajan väkivaltakokemukset voidaan nähdä toisaalta kykenemättömyytenä hallita omia oppilaitaan, mikä voi olla yksi syy sille, miksi opettajat häpeävät kertoa väkivaltakokemuksistaan. (Ellonen 2012, s.223.) Jokainen opettajan kohtaama väkivaltakokemus tulisi raportoida, jotta näitä tilanteita voitaisiin ennaltaehkäistä tulevaisuudessa. Peruskoulun opettajien väkivaltakokemuksia on tutkittu Suomessa ja kansainvälisesti melko paljon. Tutkimuksia on toteutettu monesta eri näkökulmasta, muun muassa Kauppi (2006, 2010) on tutkinut opettajien kohtaamaa henkistä väkivaltaa sekä opettajien kokemuksia oppilaista kiusaajina. Erätuuli ja Puurula (1990) ovat tutkineet opettajien kokemia häiriökäyttäytymistä oppilaiden näkökulmasta. Erätuulen ja Puurulan tutkimus toteutettiin haastattelemalla oppilaita heidän kokemuksistaan siitä, millaista häiriökäyttäytymistä opettajat kokevat. Lisäksi kansavälisissä tutkimuksissa (De Wetin 2011; Chartierin 2000; Conn 2004) tuodaan esiin

monenlaisia eri näkökulmia ja tapauksia opettajien kokemasta väkivallasta. Vaikka opettajiin kohdistuvaa väkivaltaa onkin tutkittu, on se ilmiönä jatkuvasti muuttuva. Sen vuoksi haluan tutkia aihetta lisää.

Salmi ja Kivivuori ovat tutkineet, millaiset ominaisuudet opettajassa nostavat väkivallan tai väkivallan uhan kohteeksi joutumista: opettajan nuori ikä, miessukupuoli ja toimiminen erityisopettajana nostivat väkivallan riskiä (Salmi & Kivivuori 2009, s. 3). Valmistuessani kuulun itsekin riskiryhmään nuoren ikäni puolesta, ja siksi kiinnostuin peruskoulun opettajiin kohdistuvasta väkivallasta. Kandidaatintyöni tavoitteena on selvittää aiempien tutkimusten perusteella, millaisena opettajiin kohdistuva väkivalta näyttäytyy peruskoulussa. Tutkimukseni toteutan laadullisena ja teen sen kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsaus sopii tähän tutkimukseen, sillä en aio toteuttaa empiiristä osuutta, vaan kaikki tieto pohjautuu aiempaan tutkimukseen aiheesta. Kirjallisuuskatsauksen tavoitteena onkin kehittää olemassa olevaa teoriaa rakentamalla samalla uutta, arvioida aiempia tutkimuksia aiheesta, nähdä tutkittavan ilmiön kokonaiskuva ja löytää näin tutkimusten puutteita. Tarkoitukseni on jatkaa samasta aiheesta pro gradu-tutkielmassani, joten yhtenä tavoitteena on löytää niitä kohtia opettajiin kohdistuvasta väkivallasta, joita pitäisi vielä tutkia lisää. Valitsin kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tutkimukseeni, sillä siinä ei ole tiukkoja ja tarkkoja sääntöjä eikä aineiston hankinta rajaa mitkään metodologiset säännöt. (Salminen 2011, s. 3, s. 6).

Tarkoitukseni on tutkia, ketkä kohtelevat peruskoulun opettajia väkivalloin ja millä tavoin. Tutkimuksessani rajasin opettajaryhmän peruskoulun opettajiin, koska uskon heidän väkivaltakokemuksistaan löytyvän riittävästi tietoa kandidaatintutkielmaani varten, eikä tutkimusjoukko ole myöskään liian laaja. Toivon, että tutkimukseni avulla etenkin opettajat tulisivat tietoisemmaksi heidän ammattiryhmän kokemasta väkivallasta ja uskaltaisivat rohkeammin kertoa kokemuksistaan muille.

Tutkimuskysymykseni on

Millaisena opettajiin kohdistuva henkinen ja fyysinen väkivalta näyttäytyy peruskoulussa?

Kandidaatintyöni ensimmäisessä luvussa käyn läpi opettajan auktoriteettia ja sen muotoja. Lisäksi tuon esiin syitä, miksi peruskoulun opettaja kohtaa nykyisin enemmän väkivaltaa työssään. Luvussa kolme käyn läpi työni kannalta tärkeitä käsitteitä, joita ovat väkivalta ja kiusaaminen, henkinen väkivalta ja fyysinen väkivalta. Luvussa neljä on tutkimukseni tuloksia kolmessa eri alaluvussa. Viimeisessä luvussa kokoan yhteen tutkimukseni tuloksia,

esittelen jatkotutkimuksen aiheita ja pohdin tutkimukseni luotettavuutta sekä eettisiä kysymyksiä.

2 Opettajana nyky-yhteiskunnassa

2.1 Auktoriteetti

Kandidaatintyöni kannalta on tärkeää avata auktoriteetin käsitettä. Opettajien väkivalta kokemuksia ja työrauhaongelmia on pyritty ratkaisemaan esimerkiksi lisäämällä opettajan voimakeinoja (Saloviita 2014, s. 50). Yksi merkittävä tekijä on kuitenkin auktoriteetti ja opettajan auktoriteettiasema luokassa. Auktoriteetti merkitsee henkilön oikeutta ohjata muiden ihmisten toimintaa. Kun sanotaan henkilöllä olevan auktoriteetti, tarkoitetaan hänen olevan asiantuntija jollain alalla. Auktoriteettiasemasta puhuttaessa tarkoitetaan, että henkilö on asetettu tai nimetty asemaan, jossa hänen on asemensa vuoksi mahdollista antaa sääntöjä ja käskyjä. Auktoriteetin ohjeiden ja käskyjen noudattaminen ei voi kuitenkaan perustua pakoon vaan sen täytyy perustua ymmärrykseen. (Eväsoja & Keskinen 2005, s. 14.) Auktoriteetin puute johtaa yleensä opettajan väkivalta kokemuksiin (Saloviita 2014, s. 47–48). Jos opettajalla ei ole oppilaidensa keskuudessa auktoriteettia ja hän pyrkii silti käyttämään valtaa, syntyy yleensä opettajan ja oppilaiden välille konflikteja (Eväsoja & Keskinen 2005, s. 20). Kun opettajalta puuttuu auktoriteetti, hänen käskyt, ohjeet, neuvot ja arvostuksen kohteensa jätetään oppilaiden taholta huomioimatta (Harjunen 2002, s. 147).

Auktoriteetin ja vallan käsite liittyvät toisiinsa, sillä ilman auktoriteettia opettajalla ei ole valtaa ja valta taas saadaan auktoriteetin avulla. Auktoriteetin avulla opettaja saa oppilaat uskomaan häntä ja toimimaan hänen ohjeidensa mukaisesti. (Saloviita 2014, s. 48–51; Eväsoja & Keskinen 2005, s. 16.) Opettaja käyttää valtaansa esimerkiksi kurinpitotilanteissa tai oppilaiden arvioinnissa. Auktoriteetti perustuu valtasuhteeseen, jossa opettaja on auktoriteetti ja oppilaat ovat alemmassa suhteessa auktoriteettiin, jolloin heidän kuuluisi noudattaa hänen ohjeitaan. Opettajan ja oppilaan välinen auktoriteettisuhde muodostuu kuitenkin vasta silloin, kun oppilas vapaaehtoisesti suostuu noudattamaan opettajan ohjeita ja sääntöjä. (Eväsoja & Keskinen 2005, s. 15–18.) Auktoriteettisuhde opettajan ja oppilaan välillä perustuu luottamukseen, arvostukseen ja siihen, ettei toista tarvitse pelätä (Harjunen 2002, s. 149). Opettajan auktoriteetti jakautuu kolmeen auktoriteetin muotoon, joita hän tarvitsee

työssään. Nämä kolme auktoriteetin muotoa ovat traditionaalinen, karismaattinen ja rationaalinen auktoriteetti. (Saloviita 2014, s.51; Eväsoja & Keskinen 2005, s 15). Kun opettajalla ovat nämä auktoriteetinmuodot hallussa, pitäisi oppilaiden vapaaehtoisesti noudattaa hänen ohjeitaan ja työrauhan säilyä luokassa ilman suurempia ponnisteluja (Saloviita 2014, s. 58; Harjunen 2002, s. 147).

Ennen opettajalle riitti hänen virallinen auktoriteettinsa eli opettajan aikuisuus ja virka-asema, joiden avulla opettaja sai oppilaat kunnioittamaan häntä. Tätä auktoriteetin muotoa kutsutaan traditionaaliseksi auktoriteetiksi. Traditionaalinen auktoriteetti perustuu siihen, mihin on totuttu, opittu ja miten kuuluu toimia. (Saloviita 2014, s. 53.) Opettaja saa traditionaalista auktoriteettia opettajan roolistaan ja toimintakentästään eli koulusta (Saloviita 2014, s. 54; Eväsoja & Keskinen 2005, s. 20; Harjunen 2002, s. 148). Traditionaalinen auktoriteetti ei enää riitä yksinään, sillä oppilaiden tulee myös haluta noudattaa opettajan ohjeita ja käskyjä (Eväsoja & Keskinen 2005, s. 20). Opettajan persoonalla ja kyvyillä on merkitystä oppilaan ja opettajan auktoriteettisuhteen muodostumiselle (Eväsoja & Keskinen 2005, s. 20).

Toinen opettajan auktoriteetin muoto on karismaattinen auktoriteetti, joka tarkoittaa opettajan ja oppilaan välisiä hyviä ja luottamuksellisia suhteita. Karismaattista auktoriteettia omaava opettaja on kiinnostunut oppilaistaan ja näin osoittaa välittävänsä heistä. Karismaattinen auktoriteetti perustuu siihen, että oppilaat pitävät opettajastaan sekä arvostavat ja ihannoivat häntä. Osalla opettajista on karismaattista auktoriteettia luonnostaan, mutta sitä pysyy myös jokainen opettaja kehittämään.(Saloviita 2014, s. 50–51.) Kolmas opettajan auktoriteetin muoto on rationaalinen auktoriteetti, jolla tarkoitetaan opettajan antamaa hyvää ja motivoivaa opetusta. Opetus ei saa olla liian helppoa tai liian vaikeaa, sillä muuten oppilaat tekevät mieluummin jotain muuta oppitunnin aikana kuin opiskelevat. (Saloviita 2014, s. 55–58.) Nykyaikana opettaja ei voi luottaa pelkästään traditionaaliseen auktoriteettiin. Harjusen mukaan opettajan persoonallisuus ja hänen idealisointi ovat nykypäivänä keskeisessä asemassa auktoriteetin saamisessa. Opettajan karismalla näyttäisi olevan suuri merkitys oppilaiden toimintaan ja heidän kunnioituksensa saamiseen. (Harjunen 2002, s. 146–147.) Alaluvussa 2.2 kerron tarkemmin, miten opettajan auktoriteetti on murenemassa ja siitä, millä tavalla se vaikuttaa opettajan arkeen.

2.2 Opettajan aseman muutos yhteiskunnassa

Opettajalla on ollut Suomessa arvostettu rooli yhteisössään, mikä ainakin ennen näkyi vanhempien haluna näyttäytyä hyvänä kasvattajana ja perheenä opettajalle. Arvostettu ammatillinen ja jopa pelätty rooli suojasi opettajaa henkiseltä ja fyysiseltä väkivallalta. Nykyisin asiat ovat toisin, sillä opettajat kokevat oppilaiden vanhempien joukossa olevan yhä vaativampia yksilöitä. Opettajan on yhä vaikeampi kohdata huoltajia etenkin ristiriitaisissa tilanteissa, sillä vanhemmat osoittavat usein sanankäänteissään tuntevansa lainsäädännön, valitsemahdollisuudet ja oikeutensa. Vanhempien liiallinen innokkuus lapsensa koulunkäyntiä kohtaan voi tuntua opettajasta siltä, ettei hänen pedagogiseen asiantuntemukseensa ja ammatilliseen osaamiseensa luoteta. Lisääntyneet vaatimukset vanhempien taholta vievät opettajan aikaa muusta tärkeästä työstä ja lisäävät hänen työmääränsä. Lisäksi kodin ja koulun välisen yhteistyön siirtyminen lähes kokonaan kasvokkain käytävästä keskustelusta sähköisiin viestimiin, on mahdollistanut asiattomien viestien lisääntymisen. Vaikka vanhempainiltoja ja -vartteja järjestetään edelleen, on vanhempien osallistuminen niihin vähentynyt. Sähköisten viestintävälineiden myötä kynnys ottaa yhteyttä opettajaan on madaltunut sekä viestintä huoltajien ja opettajan välillä on jopa lisääntynyt. Kirjoitetut viestit ovat kuitenkin ongelmallisia, koska ne voidaan helposti tulkita väärin. Tahaton viesti vanhempien taholta voi opettajasta tuntua hyvinkin loukkaavalta (Cantell 2011, s.154–155, s.171–195.)

Vaikka vaikeat vanhemmat ovat lisänneet opettajan työmäärää ja heikentäneet jopa opettajan henkistä hyvinvointia, viettää opettaja kuitenkin suurimman osan ajastaan oppilaidensa kanssa. Tutkimusten mukaan suurilla paikkakunnilla suurissa kouluissa väkivaltaa tapahtuu enemmän kuin pienillä paikkakunnilla ja pienissä kouluissa. Ihmisten muutto pieniltä paikkakunnilta suuriin kaupunkeihin on vaikuttanut siihen, että väkivalta opettajia kohtaan on lisääntynyt. (Rantala & Keskinen 2005, s. 133.) Nykyaikaiset luokkakoot ovat huomattavasti suurempia kuin ennen, mikä myös kasvattaa ristiriitailateiden kärjistymisen riskiä ja edesauttaa etäistä opettaja-oppilassuhteen muodostumista (Kyllönen & Rickman 2011, s. 27–28; Rantala & Keskinen 2005, s. 132–133). Etäiset opettaja-oppilassuhteet vaikuttavat oppilaiden käytökseen lisäämällä häirintää ja väkivaltaa opettajaa kohtaan. Lisäksi opetusryhmiä koskevien uusien järjestelyjen myötä yleisopetuksen ryhmässä voi opiskella aiempaa enemmän tehostetun tuen oppilaita. Tehostetun tuen oppilaat voivat oireilla vaikeasti, mikä voi lisätä opettajan työmäärää ja häiritä luokan työrauhaa. (Kyllönen & Rickman 2011, s. 27–

28.) On kuitenkin muistettava, että ainoastaan tehostetun tuen oppilaat eivät kohtele opettajaa väkivalloin.

Oppilaiden väkivaltaisen käytöksen lisääntymiselle on löydetty muitakin syitä. Fisherin ja Keltin tutkimuksessa opettajien mielestä oppilaat, jotka kuuluvat johonkin jengiin, käyttäytyvät yleensä myös muita oppilaita väkivaltaisemmin. Lisäksi opettajien mukaan oppilailta, joiden vanhemmat valvovat lastensa tekemisiä huonosti tai käyttävät paljon alkoholia, on taipumus väkivaltaiseen käytökseen. (Fisher & Kelt 2003, s. 82.) Lind ja Sinkkonen ovat tutkineet, onko väkivaltaisilla videopeleillä tai tv-ohjelmilla vaikutusta lasten aggressiivisuuteen. Tutkijat toteavat, että väkivaltaisia tv-ohjelmia katsovat tai videopelejä pelaavat oppilaat, ovat riskiryhmässä väkivaltaisen käytöksen alkamiselle ja alttiita myös muille mahdollisille negatiivisille vaikutuksille. Tutkimuksen mukaan lapsi tai nuori, joka näkee jatkuvasti väkivaltaa peleissä ja televisiossa, suhtautuu väkivaltaan myönteisemmin. Oppilas voi oppia pelien ja ohjelmien kautta väkivallan olevan ratkaisu kaikkiin ongelmiin. Ongelmalista on myös, ettei peleissä tai ohjelmissa yleensä näytetä, miten uhri kärsii väkivallan teon jälkeen, jolloin oppilas ei ymmärrä tekojensa vakavuutta tai vaikutuksia uhriin. (Lind & Sinkkonen 2009, s. 105–109.)

Auktoriteetilla on suuri merkitys opettajan työssä, sillä se on välttämätön ominaisuus ohjattaessa suuria ryhmiä. Auktoriteetilla tarkoitetaan muun muassa sitä, että toiset ihmiset kuten oppilaat ovat valmiita tottelemaan opettajaa tai kuuntelemaan hänen ohjeitaan. (Eväsoja & Keskinen 2005, s. 13–15.) Opettajan auktoriteetti koostuu hänen henkilökohtaisista ominaisuuksista, johon vaikuttaa myönteisesti opettajan hyvät johtamistaidot, huumorintaju, persoonallisuus, kyvyt ja taidot (Eväsoja ja Keskinen 2005, s. 61; Harjunen 2002, s. 146–147). Opettajalla on auktoriteettia oppilaidensa keskuudessa, jos hän kykenee ilman turhia ponnisteluja ylläpitämään kuria ja rauhaa luokassa (Eväsoja & Keskinen 2005, s. 13; Harjunen 2002, s. 147.) Aikaisemmassa luvussa mainitsin traditionaalisen auktoriteetin, joka oli yksi opettajan auktoriteetin muodoista (Saloviita 2014, s. 53).

Ennen traditionaalinen auktoriteetti takasi opettajalle ehdottoman auktoriteetin luokassa, eikä opettajan luonteella tai muilla ominaisuuksilla ollut suurta merkitystä. Ehdoton auktoriteetti mahdollisti sen, ettei opettajien tarvinnut kestää juurikaan häirintää oppilaidensa taholta. Nykyaikana opettajan on ansaittava auktoriteetti voittamalla oppilaiden luottamus ja saamalla oppilaat pitämään hänestä, eikä pelkkä virallinen asema takaa opettajalle auktoriteettia oppilaidensa keskuudessa. Yhä enemmän opettajan auktoriteettiasemaan luokassa

vaikuttaa hänen persoonansa, hyvä opetuksen laatu, kiinnostuminen oppilaista ja toimiminen heidän parhaaksi (Eväsoja & Keskinen 2005, s. 20–21, s. 62.) Etenkin vanhemmat oppilaat kiinnittävät huomiota opettajan persoonallisuuteen. Opettajan tulisi olla reilu, oikeudenmukainen, huolellinen tehtävissään, velvollisuudentuntoinen ja välittävä. (Harjunen 2002, s. 148.) Ehdottoman auktoriteetin väheneminen tarkoittaa toisin sanoen sitä, että opettajan auktoriteetti on murenemassa, mikä vaikuttaa suoraan opettajan työhön (Rantala & Keskinen 2005, s. 121; Harjunen 2002, s. 146).

Opettajan arki menee nykyisin vaikeiden oppilaiden kanssa hengissä selviämiseen (Harinen & Halme 2012, s. 61). Järjestyksen ylläpitämisen luokassa tekee ongelmalliseksi se, että opettajalta on viety välineet ja keinot pitää yllä kuria. Opettajan puuttuminen väkivaltaiseen tilanteeseen fyysistä voimaa käyttäen voi olla hänelle riski, sillä puuttuminen voidaan nähdä joko virkavelvollisuuden hoitamisena tai pahimmillaan pahoinpitelynä. Opettajan toimintaa suojaa näissä tilanteissa tiettyyn rajaan asti hätävarjelulaki. (Kyllönen & Rickman 2011, s. 27). Hätävarjelu-oikeuden mukaan opettajalla on oikeus torjua aloitettu tai välittömästi uhkaava tilanne. Voimankäyttö ja keinot eivät kuitenkaan saa olla ylimitoitettuja tilanteeseen nähden (Rikoslain 4. luvun 4 §.) Pohdittavaksi jää, onko nykypäivän koulussa oppilaista hauskaa silloin, kun opettajalla on kurjaa ja hän kokee olonsa kiusatuksi (Harinen & Halme 2012, s. 61–62). Luvussa 3. avaan kandidaatintutkielmani kannalta tärkeitä käsitteitä väkivalta, fyysinen ja henkinen väkivalta.

3 Kouluväkivallan muodot

3.1 Väki­valta ja kiusaaminen

Maailman terveysjärjestö WHO määrittelee väkivallan olevan fyysisen voiman tai vallan tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista, joka kohdistuu ihmiseen itseensä, toiseen ihmiseen, ihmisryhmään tai yhteisöön. WHO:n määritelmän mukaan väkivalta johtaa tai voi hyvin todennäköisesti johtaa ihmisen kuolemaan, fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriytymiseen tai perustarpeiden tyydyttämättä jättämiseen. Huomioitavaa on kuitenkin, että WHO:n määritelmästä jäävät pois tahattomat tapaukset. (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi & Lozano 2005, s. 21.) Tillmanin mukaan väkivalta nähdään pääasiassa fyysisenä aggressiona, kuten lyömisenä, uhkailuna tai vaurioittamisena (Tillman 2000, s. 5). WHO:n (2005, s. 22) mukaan väkivalta voi olla myös sellaista toimintaa, joka ei johda vammautumiseen tai kuolemaan, mutta aiheuttaa kuitenkin merkittävää räsitus­ta yksilölle, perheelle, yhteisölle tai terveydenhuoltajärjestelmälle. Tässä tutkimuksessa käsitän väkivallan juuri edellä mainitun WHO:n määritelmän mukaan eli väkivallaksi lasketaan sellainen toiminta, joka aiheuttaa opettajalle merkittävää räsitus­ta. Lisäksi WHO:n määritelmästä poiketen tutkimuksessani määrittelen väkivallan niin, että siihen kuuluvat myös tahattomat teot, jotka aiheuttavat väkivallan uhrille kärsimystä. Lisäksi Marttalan, Immosen ja Huovisen määritelmä väkivallasta tukee käsitystäni siitä, miten väkivalta määritellään tässä tutkimuksessa. Heidän mukaansa väkivalta on sellaista toimintaa, minkä uhri kokee vahingolliseksi ja loukkaavaksi (Marttala, Immonen & Huovinen 2012, s. 6).

Kiusaamisella tarkoitetaan yhteen tai samaan henkilöön kohdistuvaa toistuvaa ja tahallista vihamielistä käyttäytymistä (Salmivalli 2010, s. 12). Kandidaatintyössäni käytän kuitenkin väkivallan käsitettä kiusaamisen sijaan. Kandidaatintyössäni haluan ottaa huomioon sekä yksittäiset että hetkelliset väkivallan teot, siksi pitkäkestoisuutensa ja systemaattisuutensa vuoksi kiusaaminen käsitteenä ei sovi tähän tutkimukseen (Purjo 2010, s. 98). Väki­vallan käsite sisältää sanan valta fyysisen voimankäytön ohella, jota kiusaamisen käsite ei pidä sisällään. Mannisen mukaan väkivalta nähdään vallan välineenä, joka ilmenee vallan ollessa

uhattuna tai sen kaivatessa uudistamista (Manninen 2010, s. 55). Sana valta laajentaa väkivallan käsitteen koskemaan tekoja, uhkauksia ja pelottelua, jotka johtuvat valtasuhteesta. Valtasuhteiden myötä väkivallan käsitteeseen voidaan liittää myös laiminlyönti ja tekemättä jättäminen. Näiden syiden vuoksi väkivalta kuvastaa kiusaamista paremmin peruskoulun opettajan kokemaa väärinkäyttöä ja epäoikeudenmukaista kohtelua. (Krug et al. 2005, s. 21–22.) Tässä tutkimuksessa tutkin koulumaailmaan liittyvää väkivaltaa, enkä esimerkiksi rikollisuuteen liittyvää väkivaltaa. Siksi käytän tutkimuksessani peruskoulun opettajiin henkistä ja fyysistä väkivaltaa harjoittavista henkilöistä mieluummin nimeä kiusaaja kuin väkivallan tekijä. Jos käyttäisin väkivallan harjoittajasta nimeä väkivallan tekijä, antaisi se liian radikaalin ja negatiivisen kuvan tekijästä, eikä se ole tämän tutkimuksen tarkoitus.

Tutkimukseni kannalta on tärkeää määritellä myös kouluväkivallan käsite. Kouluväkivallalla tarkoitetaan yleisesti henkistä, verbaalista tai fyysistä väkivaltaa, jonka kohdistaa ihmisryhmä tai yksittäinen ihminen yhteen ihmiseen (Waitinen 2011, s.182). Pikas (1990) on määritellyt tutkimuksessaan koulukiusaamisen käsitteen. Pikasin mukaan kouluväkivalta on ryhmäväkivaltaa, joka kohdistuu yhteen ihmiseen. Pikas esittää myös laajemman tavan määritellä koulukiusaamisen käsitettä, jolloin yksi tai useampi yksilö on kerran tai pidemmän aikaa yhden tai useamman yksilön kielteisen toiminnan kohteena. (Pikas 1990, s. 31–34). Kouluväkivallan käsite eroaa kuitenkin koulukiusaamisen käsitteestä, jonka takia se sopii tutkimukseeni paremmin. Määrittelen kouluväkivallan olevan tässä tutkimuksessa Mannisen (2010, s. 57) määritelmän mukaisesti yhden tai useamman ihmisen kohdistamaa väkivaltaa yksilöä kohtaan, jossa ilmiön pitkäkestoisuudella tai systemaattisuudella ei ole merkitystä.

Koulussa väkivalta voi esiintyä monessa eri muodossa, kuten sanallisena väkivaltana, omaisuuden vahingoittamisena, fyysisenä väkivaltana, rahankiristykseenä tai aseiden tai muiden vaarallisten esineiden kantamisena (Allegre, Guigou, Queiranne, Richard, Bartolone & Roayl 2000, s. 27). Peruskoulun opettajan kohdalla väkivallan seuraukset eivät aina ole näkyviä, eivätkä välttämättä johda vammautumiseen tai etenkin kuolemaan. Osa väkivalta-kokemuksista aiheuttaa opettajalle henkistä räsytystä, joka voi vaikuttaa opettajan työssä jaksamiseen ja viihtyvyyteen. Tutkielmassani jaan opettajan kokeman väkivallan henkiseksi ja fyysiseksi väkivallaksi. Luvuissa 2.2 ja 2.3 käsittelem tarkemmin, mitä henkisen ja fyysisen väkivallan käsitteet kandidaatintyössäni tarkoittavat.

3.2 Henkinen väkivalta

Henkinen väkivalta on väkivallan yleisin muoto ja se liittyy aina muihin väkivallan muotoihin, koska väkivallan tekijä teoillaan kyseenalaistaa uhrin itsemääräämisoikeuden, koskemattomuuden ja ihmisarvon (Marttala, Immonen & Huovinen 2012, s. 5). Henkinen väkivalta on yleensä huomaamattomampaa kuin fyysinen väkivalta, se voi olla sanatonta tai sanallista. Sanallinen eli verbaali väkivalta voi esiintyä esimerkiksi uhkailuna tai solvaamisena, jotka sivullinen ihminen kykenee huomaamaan (Karhunen & Pörhölä 2007). Henkisen väkivallan ilmeneminen ja siitä kertominen muille on hyvin ongelmallista, sillä uhrin on yleensä vaikea määrittää kokemaansa vääryyttä väkivallaksi. Henkisen väkivallan ilmene- miskuotoihin totutaan ja sitä aletaan pitää tavallisena käyttäytymisenä. Henkisen väkivallan uhrille on yleistä tuntemus omasta huonoudesta. Uhri voi tiedostaa, että häntä kohtaan käyt- täydytään väärin, mutta hän uskoo myös ansaitsevansa kohtelun. (Marttala, Immonen & Huovinen 2012, s. 5.) Etenkin sanatonta eli nonverbaalia väkivaltaa on vaikea havaita, sillä siitä ei jää näkyvää jälkeä uhriin ja ulkopuolisten on lähes mahdotonta tunnistaa väkivaltaa. Henkisen väkivallan kokemukset usein jäävät vain uhrin itsensä tietoon. Uhria voi hävettää kertoa esimerkiksi uhkailun ja pakottamisen kohteeksi joutumisesta, sillä tilanteet koetaan yleensä nöyryyttäviksi ja noloiksi. Etenkin solvauksista kertominen muille hävettää väkival- lan uhria. Solvaukset liittyvät yleensä uhrin henkilökohtaisiin asioihin, kuten ulkonäköön, perheeseen tai käyttäytymiseen. (Karhula & Pörhölä 2007.)

Muihin tutkimuksiin vedoten Lahti ja Louhiranta (1999, s. 52) määrittelevät henkisen väki- vallan toistuvaksi, säännölliseksi ja pitkään jatkuvaksi kiusaamiseksi, sortamiseksi tai epä- oikeudenmukaiseksi kohteluksi. Tilastokeskus (2013) tarkentaa henkisen väkivallan käsit- teen tarkoittavan työyhteisössä jäsenen kohdistuvaa eristämistä, työn mitätöintiä, selän ta- kana puhumista, uhkaamista tai muuta painostusta. Henkinen väkivalta voi olla myös nimit- telyä, huutamista, kiroilua, pilkkaamista, alentavaa käyttäytymistä, syylistämistä, mitätöin- tiä, nöyryyttämistä, alistamista, mielivaltaista rajoittamista, kontrollointia, manipulointia, välinpitämättömyyttä ja tunnekyllmyyttä (Marttala, Immonen & Huovinen 2012, s. 5). Hen- kinen väkivalta voi olla sanallisesti uhkaavaa käytöstä kuten juorujen levittämistä uhrista tai uhrin nimittelyä (Espelage & Swearer, 2003, s. 368).

Sandelin mukaan henkinen väkivalta voi olla luonteeltaan suoraa tai epäsuoraa. Suora hen- kinen väkivalta on sellaista, minkä ulkopuolinen ihminen voi huomata, kuten haukkumista,

huutamista, nolaamista, vihjailua ja uhkailua. (Sandel 2003, s. 181.) Hyvä esimerkki suorasta henkisestä väkivallasta on fyysisellä väkivallalla uhkaaminen (Vartia-Väänänen 1999, s. 109). Epäsuora henkinen väkivalta ei ole niin helposti huomattavissa. Epäsuora henkinen väkivalta on sortamista, juoruilua, toisen selän takana puhumista, mustamaalaamista sekä epämääräisten ja kummallisten puheluiden tai kirjeiden saamista. (Sandel 2003, s. 181.)

Henkisen väkivallan ja kiusoittelun raja on hyvin häilyvä, sillä toinen voi kokea toisen mielestä pelkän kiusoittelun ja leikinlaskun hyvin loukkaavaksi ja ahdistavaksi. Henkisen väkivallan uhri kokee yleensä, että häntä kohtaan käyttydytään epäoikeudenmukaisesti. Uhri ei myöskään tiedä syytä, miksi häntä kohtaan käyttydytään väärin tai syyt ovat hänestä hyväksymättömiä. Henkisen väkivallan tunnistaa siitä, että uhri on puolustuskyvytön ja kiusaaja käyttää usein valta-asemaansa tai henkistä vahvuuttaan estämällä uhrin tarpeet ja pyrkimykset. Lahden ja Louhirannan mukaan kielteinen käytös muuttuu henkiseksi väkivallaksi silloin, kun väkivalta on toistuvaa, systemaattista ja pitkäkestoista (Lahti & Louhiranta 1999, s. 52.) Tässä tutkimuksessa luokittelen henkiseksi väkivallaksi myös kielteisen toiminnan, sillä sekin voi aiheuttaa opettajalla pahaa oloa ja stressiä. Vaikka henkisen väkivallan sanotaan olevan väkivallan yleisin muoto, johtaa se yleensä fyysiseen väkivaltaan (Marttala, Immonen & Huovinen 2012, s.5). Alaluvussa 3.3 määrittelen tarkemmin, mitä fyysinen väkivalta on.

3.3 Fyysinen väkivalta

Henkinen väkivalta muuttuu fyysiseksi väkivallaksi, kun kiusaajalta loppuvat muut keinot. Silloin äärimmäisin keino on fyysinen hyökkäys. Fyysinen väkivalta on helpommin tunnistettavissa kuin henkinen väkivalta. (Marttala, Immonen & Huovinen 2012, s. 5.) Se on väkivallan muodoista näkyvin ja fyysinen väkivalta jättää uhriin hyvin todennäköisesti näkyviä jälkiä (Karhunen & Pörhölä 2007). Fyysinen väkivalta on toisen ihmisen ruumiillista pakottamista tai vahingoittamista sekä voiman käyttöä ja vallan väkisin ottamista (Hamarus 2006, s.48). Fyysinen väkivalta voi olla lyömistä, potkimista, kuristamista, tönimistä, puremista, läpsimistä, ravistelua, väkivallalla uhkailua, tukistamista tai hiuksista repimistä (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015; Haavisto, Uusi-Hakala & Santalo 2011 s. 6; Marttala, Immonen

& Huovinen 2012, s. 5). Marttalan, Immosen ja Huovisen (2012, s.5) mukaan fyysinen väkivalta ei aina kohdistu uhriin itseensä vaan se voi olla myös esineiden ja omaisuuden rikkomista. Fyysistä väkivaltaa on myös terä- tai ampuma-aseella uhkailu tai niiden käyttäminen (Haavisto, Uusi-Hakala & Santalo 2011, s. 6). Pahimmillaan fyysinen väkivalta voi joutaa kuolemaan (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2015).

Fyysinen väkivalta jättää uhriin helposti jäljet ja tämän takia sen pystyvät ulkopuoliset ihmiset helpommin huomaamaan kuin henkisen väkivallan. Toisaalta fyysinen väkivalta on sellainen väkivallan muoto, johon kuuluu uhkailu uudesta hyökkäyksestä ja usein sen varjolla painostetaan uhria pysymään vaiti ja saadaan hänet peittämään jäljet. Yleinen tapa, miten fyysisen väkivallan tilanteet tulevat ilmi on, kun ulkopuolinen ihminen näkee tilanteen ja puuttuu siihen (Karhunen & Pörhölä 2007.) Fyysinen hyökkäys on heti väkivaltaa ja haitallista uhrille, siksi kandidaatintyössäni sen määrittelyssä ei ole olennaista toistuvuus tai kuinka pitkään se on jatkunut. Tutkimuksessani määrittelen fyysisen väkivallan sellaiseksi, ettei sen tarvitse olla pelkästään tarkoituksenmukaista ja suunniteltua vaan se voi olla myös tahatonta. Luvussa neljä esittelen tutkielmani tuloksia.

4 Opettajiin kohdistuvan henkisen ja fyysisen väkivallan näyttäytyminen peruskoulussa

4.1 Oppilas kiusaajana

Oppilaiden ja opettajien välillä tapahtuva väkivalta ei ole aina äärimmilleen vietyä väkivaltaa. Yleensä kouluväkivallan muodot ovat henkistä väkivaltaa, kuten sanallista aggressiota. (Holtappels & Meier 2000, s. 66–67.) Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos toteutti vuonna 2008 peruskoulun opettajille kyselyn heidän väkivaltakokemuksistaan, jossa yhtenä opettajan kiusaajana toimivat oppilaat. Kyselyyn vastasi 1496 suomenkielistä peruskoulun opettajaa ympäri Suomea. Kaksi kolmesta opettajasta oli kokenut oppilaidensa taholta ainakin kerran loukkaavaa käytöstä, yksi neljästä opettajasta väkivallan uhkaa ja yksi kymmenestä opettajasta suoraa väkivaltaa uransa aikana. (Salmi & Kivivuori 2009, s. 2.) Fisherin ja Kettlin (2003, s. 81) tutkimukseen osallistuneesta 396 opettajasta 52 % opettajista oli uransa aikana pelännyt omaa oppilastaan. Kyllösen ja Rickmannin (2011, s. 24) mukaan väkivaltaisia hyökkäyksiä opettajaa kohtaan tapahtuu yleensä oppilaan ja opettajan välisissä konflikteissa, oppilaan toimintaan fyysisesti puuttuessa sekä oppilaan opetustilasta tai koulun alueelta poistamistilanteissa.

Tutkimuksissa on selvitetty kohdistavatko oppilaat opettajiin loukkaavaa käytöstä, fyysisen väkivallan uhkaa tai fyysistä väkivaltaa. Kaupin ja Pörhölän (2010, s. 139) tutkimuksen mukaan oppilaiden opettajiin kohdistamia yleisiä väkivallan muotoja ovat muun muassa sanallinen ja sanaton viestintä, väkivallan uhka tai väkivallalla uhkailu sekä häirintä ja omaisuuden vahingoittaminen. Kaikista yleisin väkivallan muoto oppilaiden kiusatessa opettajaa on loukkaava käytös (Kivivuori 1996, s. 2; Salmi & Kivivuori 2009, s. 2; Kauppi & Pörhölä 2010, s. 140; Fisher & Kettl 2003, s. 81; Terry 1998, s. 264). Loukkaavaksi käytökseksi opettajat luokittelivat nimittelyn, haukkumisen, haistattelun, sopimattoman kielenkäytön, loukkaavan elehdinnän esimerkiksi opettajan kävelyn matkimisen, oppilaiden piereskelyt ja syljeskelyt, myöhästymiset tunneilta, opettajalta piiloutumisen, toistuvan valehtelun sekä yh-

teistyöstä kieltäytymisen. (Kivivuori 1996, s. 4-5; Kauppi & Pörhölä 2010, s. 139). Naisopettajat olivat kokeneet loukkaavaksi myös sen, että oppilaat toivat jatkuvasti ilmi haluavansa miesopettajan hänen tilalleen (Kauppi & Pörhölä 2010, s. 139). Kivivuoren tutkimuksen (Kivivuori 1997, s. 5) mukaan loukkaavaa käytöstä esiintyi yleensä tilanteissa, joissa opettaja pyysi oppilasta noudattamaan sääntöjä tai puuttui esimerkiksi välitunnilla oppilaiden välisiin kiistoihin.

Helanterä on myös tutkinut peruskoulun oppilaiden opettajaan kohdistamaa loukkaavaa käytöstä ja häirintää. Oppilaiden jatkuva tahallinen häiriköinti tunnilla voi aiheuttaa opettajalle paljon turhaa stressiä. Helanterän tutkimuksessa ilmeni, että häiriköinti tunnilla voi olla esimerkiksi asiaton huutelu, juoksentelu ympäri luokkaa, taululle piirtely, opettajan käskyjen huomiotta jättäminen, koulun omaisuuden hajottaminen, opettajan puheen yli puhuminen sekä opettajan jatkuva keskeyttäminen. Helanterän mukaan yleensä häiriköivien oppilaiden tavoitteena on saada opettajan ”pinna palamaan” keinolla millä hyvänsä. Yleistä oli myös opettajien tunne siitä, että oppilaat saivat hyvän mielen ja viihdykettä opettajan joutuessa tilanteeseen, jossa ei kykene hallitsemaan oppilaitaan. (Helanterä 2012, s. 81–84.)

Nykypäivänä lähes jokaisella oppilaalla on oma kännykkä ja se on mukana myös koulussa. Tämä on mahdollistanut oppilaiden puhelut vanhemmille kesken koulupäivän. Oppilaat kertovat koulussa tapahtuneet tapahtumat yleensä omasta näkökulmastaan ja usein puhelut johtavat vanhempien hermostumiseen. Vanhempien hermostuminen puolestaan lisää opettajien työmäärää, sillä pienetkin asiat täytyy selvittää ja selittää vanhemmille. Tutkimuksissa on havaittu henkisen väkivallan jatkuvan myös koulun ulkopuolella muun muassa soittoina opettajan kotiin, perättömien juorujen levittämisenä tai opettajan lapsien kiusaamisena (Helanterä 2012, s. 85; Kivivuori 1996, s. 6; Salmi & Kivivuori 2009, s. 2). Kivivuoren (1997, s. 6) mukaan yleisin häirinnän muoto on juuri aiheettomat ja nimettömät puhelinsoitot opettajan kotiin. Kaupin ja Pörhölän (2010, s. 142) tutkimuksessa selvitettiin kiusaavatko oppilaat opettajaa teknologian välityksellä ja ainakin vuonna 2010 se oli vielä harvinaista. Connin mukaan oppilaat levittävät Internetissä asiattomia kommentteja opettajista ja muista koulunkäyttännöistä heti, kun oppivat käyttämään tietokonetta ja Internetiä. Internetissä tapahtuva opettajan haukkuminen liittyy yleensä tilanteisiin, jossa oppilas on jonkun asian takia ärsyyntynyt tai suuttunut opettajalle ja levittää siksi perättömiä huhuja. (Conn 2004, s. 155–157).

Opettajat kokevat fyysisen väkivallan uhkaa tai fyysistä väkivaltaa oppilaidensa taholta harvemmin kuin henkistä väkivaltaa (Helanterä 2012, s. 86; Salmi & Kivivuori 2009, s. 6). Kivivuori on tutkinut peruskoulun opettajien kokemuksia väkivallan uhan tilanteista. Väkivallan uhan tilanteet liittyivät yleensä tapauksiin, joissa opettaja joutui poistamaan oppilaan luokasta huonon käytöksen vuoksi (Kivivuori 1996, s. 4-5.; Kivivuori 1997, s. 5). Kivivuoren tutkimuksen mukaan pahimmissa väkivallan uhan tilanteissa oppilaalla oli ollut aseenaan veitsi. Tutkimuksessa oli ilmennyt tapauksia, joissa opettajaa oli heitetty leipäveitsellä tai muulla esineellä. Viidessä tapauksessa opettaja oli uhattu tappa. Fyysisen väkivallan yleisimpiä muotoja olivat tutkimuksen mukaan potkiminen, lyöminen ja töniminen. (Kivivuori 1996, s. 1-5.) Fyysistä väkivaltaa tapahtui yleensä, kun opettaja joutui puuttumaan sääntörikkomukseen, kehotti oppilasta toimimaan ohjeiden mukaan, moitti tai huomautti oppilasta huonosta käytöksestä, puuttui oppilaiden välisiin kiistoihin tai rauhoitti aggressiivisesti käyttäytyvän oppilaan. (Kivivuori 1996, s. 5; Salmi & Kivivuori 2009, s. 2.) Helanterän tutkimuksessa opettajien vastauksista ilmeni muitakin fyysisen väkivallan muotoja, kuten opettajan nenästä vetäminen, nyrkillä lyöminen, kulkemisen estäminen fyysisin keinoin, taklaaminen, lumipallolla heittäminen ja tappeluun haastaminen. Opettajat olivat kokeneet myös, että oppilaat tönivät ja mukiloivat heitä ohi mennessään, opettajia heitellään kuraisilla palloilla tai lapasilla, heidän kengille tallotaan ja jotkut olivat kokeneet myös lääppimistä oppilaidensa taholta. (Helanterä 2012, s. 85–87.)

Oppilaat voivat kiusata opettajaa pelkästään hänen ulkoisen olemuksensa vuoksi ja esimerkiksi eri kulttuurista tulleet opettajat voivat joutua väkivallan kohteeksi erilaisen ulkonäkönsä takia (Conn 2004, s. 111; Helanterä 2012, s. 81). Connin tutkimuksessa kaksi eri kulttuurista tullutta opettajaa olivat kokeneet henkistä väkivaltaa oppilaidensa taholta. Oppilaat olivat imitoineet opettajan erilaista aksenttia, haukkuneet opettajaa esimerkiksi ”laittomaksi alieniksi” tai ”hinduksi” ja kehottaneet opettajia palaamaan takaisin kotimaahansa (Conn 2004, s. 111–114). Kivivuoren tutkimuksessa esiintyi myös oppilaiden suullista loukkamista opettajan ulkoista olemusta kohtaan. Oppilaat olivat haukkuneet opettajaa ”vitun ämmäksi”, ”lesboksi” sekä sanoneet inhoavansa opettajan ”hien” hajua. (Kivivuori 1996, s. 4-5.) Helanterän (2012) tutkimuksessa naisopettaja oli kokenut, että oppilaat arvostelivat häntä lähes kaikessa, mitä hän teki. Oppilaat olivat arvostelleet hänen opetustaan, ulkonäköään, työskentelytapojaan, persoonaansa sekä sitä, miten opettaja jakoi puheenvuorot luokassa. (Helanterä 2012, s. 81.) Opettajat voivat joutua kiusatuiksi oppilaidensa taholta myös sek-

suaalisen suuntautumisen mukaan. Connin mukaan naispuoleinen opettaja oli saanut osakseen vääriä syytöksiä seksuaalisen suuntautumisensa vuoksi, kun kolme tyttöoppilasta raportoivat rehtorille naisopettajan seksuaalisesta häirinnästä heitä kohtaan. Todellisuudessa oppilaat halusivat vain pois opettajan kurssilta, eikä seksuaalista häirintää ollut koskaan tapahtunut. (Conn 2004, s. 117–118, s. 120–121.)

Opettajan väkivaltakokemuksia on tutkittu myös oppilaiden näkökulmasta. Erätuuli ja Puurula (1990) ovat tutkineet työrauhahäiriöitä ja niiden syitä haastattelemalla oppilaita. Tulokset sopivat tutkimukseeni, koska yleensä opettajan väkivaltakokemukset tapahtuvat normaaleissa työrauhahäiriökäyttäytymistilanteissa, ja ne juuri tekevät opettajan työstä vaikeamman ja raskaamman. Erätuulen ja Puurulan tutkimuksessa haastateltiin 1193 oppilasta ja sen tarkoituksena oli selvittää heidän näkemyksiään luokan työrauhasta. Oppilaista 81,4 prosenttia arvioi, ettei opettajaa kohtaan esiintynyt väkivaltaista käytöstä koskaan ja 14,1 % mielestä vain harvoin. Yleisimmäksi työrauhanhäiriötekijäksi oppilaat arvioivat muutaman yksilön häiritsevän käytöksen. Lisäksi oppilaat kokivat, että epäkohtelias ja nenäkäs käyttäytyminen häiritsi opettajan työtä. Erätuulen ja Puurulan tutkimuksessa laskettiin koulun työrauhahäirintöihin myös omaisuuden turmelu, varastelu, näpistely ja oppilaiden kouluun tuomat vaaralliset aseet. Tutkimuksessa havaittiin, että muu paitsi omaisuuden turmeleminen ei ollut kovin yleistä. Omaisuuden turmelu liittyi koulun omaisuuden turmeluun, eikä opettajan omaisuuden turmeluun. Vaarallisia aseita oppilaiden mukaan oli muilla oppilailla mukana harvoin ja usein niistä tiesi vain muutama oppilas. (Erätuuli ja Puurula 1990, s. 27–30.) Muissa tutkimuksissa on ilmennyt kuitenkin tapauksia, joissa oli vahingoitettu opettajan autoa, pyörää tai työvälineitä (Kivivuori 1996, s. 6; Helanterä 2012, s. 88; Salmi & Kivivuori 2009, s. 2).

Muistettava on, että kaikki oppilaat eivät kohtele opettajia väkivalloin. Pojat kiusaavat opettajia enemmän kuin tytöt (Holtappels & Meier 2000, s. 67; Kivivuori 1996, s. 5-6; Kauppi & Pörhölä 2010, s. 142; Terry 1998, s. 265). Etenkin fyysisen väkivallan uhkaa tai fyysisistä väkivaltaa kohdistuu opettajaan enemmän poikien kuin tyttöjen taholta. Eniten väkivaltaa kohdistuu opettajiin erityisluokan oppilaiden taholta (Kivivuori 1996, s. 6-7; Kauppi & Pörhölä 2010, s. 142.) Mielenkiintoista on, että opettajaa ei aina kiusaa hänen omat oppilaansa (Kauppi & Pörhölä 2010, s. 142; Terry 1998, s. 264). Kaupin ja Pörhölän (2010, s. 142) tutkimukseen osallistuneista opettajista neljännes oli kokenut väkivaltaa oppilaiden taholta, joita he eivät edes tunteneet tai opettaneet. Kivivuoren tutkimuksessa selvisi, että luokkoon kasvaessa myös opettajat raportoivat enemmän uhrikokemuksistaan. Syy ei aina ole

oppilaissa, vaan häiriöt voivat johtua myös valvonnan puutteesta suurissa luokissa. Lisäksi suuret luokkakoot vievät opettajalta enemmän aikaa ja työn rasittavuus voi johtaa siihen, että opettaja tulkitsee kaikki konfliktitilanteet uhrikokemukseksi. (Kivivuori 1997, s. 14.)

Tutkimuksissa on myös huomattu, että vandalismi, sanallinen ja fyysinen väkivalta lisääntyy iän myötä. Opettajien väkivaltakokemukset näyttäisivät olevan yleisempiä ylemmillä luokilla, kuten kahdeksannalle ja yhdeksännellä luokalla. (Holtappels & Meier 2000, s. 67; Kauppi & Pörhölä 2010, s. 142.) Yläkoulun ja alakoulun opettajien väkivaltakokemuksissa on huomattu eroja. Yläkoulun opettajat kokevat alakoulun opettajia enemmän henkistä väkivaltaa oppilaidensa taholta, kun taas alakoulun opettajat kokevat yläkoulun opettajia enemmän fyysistä väkivaltaa tai sen uhkaa. (Kauppi & Pörhölä 2010, s. 134.) Alakoulussa väkivaltatilanteisiin ei välttämättä suhtauduta niin vakavasti, sillä ne yleensä liittyvät tahattomiin raivokohtauksiin, eikä niitä ajatella opettajan kohtaamaksi väkivallaksi. Tämä on myös yksi syy siihen, miksi moni fyysisen väkivallantilanne jää raportoimatta. (Helanterä 2012, s. 89.) Opettaja kohtaa väkivaltaa yksittäisten oppilaiden taholta sekä pienien oppilasryhmien taholta. Harva oli kuitenkin joutunut väkivallan kohteeksi useamman kuin viiden oppilaan taholta. (Kauppi & Pörhölä 2010, s. 142.) Terryn (1998, s. 265) mukaan tytöt kiusaavat opettajaa ryhmänä enemmän kuin pojat.

4.2 Oppilaan vanhempi kiusaajana

Oppilaiden lisäksi opettajaa kohtelevat väkivalloin oppilaiden vanhemmat. Vanhemmat voivat tehdä opettajan työstä hyvinkin stressaavan ja aiheuttaa näin opettajan uupumisen. Opettajan kokemuksia henkisen väkivallan muodoista oppilaiden vanhempien harjoittamana ovat muun muassa yli-aktiivinen opettajan työn seuraaminen, turha yhteydenotto rehtoriin vanhempien epäillessä opettajan ammattitaitoa, kantelut opettajan työstä opetusvirastoon sekä sähköpostilla levitetyt arvostelut opettajasta muille vanhemmille. (Lavanti 2008, s. 87–88.) Salmen ja Kivivuoren (2009, s. 2-4) mukaan yleisin väkivallan muoto, jota oppilaiden vanhemmat harjoittavat on loukkaava käytös. Cantellin tutkimuksessa tuli esille tapaus, jossa oppilaiden vanhempien sähköpostissa alkoi levitä viesti, missä väitettiin opettajan jättävän

oppilaansa heitteelle ja laiminlyövän heitä. Todellisuudessa opettaja ei ollut päässyt sairastumisen takia mukaan luokan yhteiselle retkelle, jonka takia retken valvojana toimi sijainen. Tilanne on hyvä esimerkki siitä, miten aktiivisimmat vanhemmat kykenevät huhupuheiden avulla kääntämään joukon muita vanhempia opettajaa vastaan. Sosiaalinen media, kuten Facebook, on mahdollistanut syytösten julkisen esittämisen yhä helpommin ja yleensä tällaisille sivustoille mielipiteet jaetaan hetken mielijohteesta. (Cantell 2011, s. 181, s. 183.) Edellisessä alaluvussa totesin, miten oppilaat saattavat levittää Internetissä perättömiä huhuja opettajastaan. Connin mukaan (2004, s. 155) oppilaiden vanhemmat voivat olla lapsensa apuna haukkumassa opettajaa auttamalla oppilasta kirjoittamaan perättömiä huhuja Internetiin esimerkiksi silloin, kun lapsi ei itse vielä osaa käyttää tietokonetta tai kirjoittaa.

Osa opettajista oli kokenut häiritseväksi myös sen, että oppilaiden vanhemmat tulevat seuraamaan hänen pitämiään oppitunteja. Opettajien kokemuksen mukaan nämä vanhemmat myös valittavat opettajan toiminnasta tunnin jälkeen joko rehtorille tai opettajalle etenkin, jos opettaja joutui tunnin aikana puuttumaan heidän lastensa käyttäytymiseen. (Lavanti 2008, s. 88.) Lisäksi opettajat kokevat loukkaavaksi tilanteet, joissa vanhemmat menevät esimerkiksi opetukseen liittyvissä asioissa suoraan rehtorin puheille ja ohittavat heidät aivan kokonaan. Opettajilla oli myös kokemuksia vanhempien soitoista muille viranomaisille, kuten kuraattorille, heidän ollessa huolissaan lapsensa saamasta opetuksesta, ennen kuin olivat edes tuoneet asian esille opettajan kanssa. Vanhempien joukossa on opettajien mukaan myös oman lapsensa ongelmia kieltäviä vanhempia. Opettajan kertoessa vanhemmille esimerkiksi heidän lapsensa keskittymisongelmista, vanhemmat kieltävät asian ja etsivät syytä muualta. Tällaisissa tapauksissa opettaja voi joutua erittäin ikävään tilanteeseen. Yksi vanhempi voi saada muita vanhempia kääntymään häntä vastaan esimerkiksi väittämällä, ettei opettaja osaa pitää järjestystä luokassa. Näin myös oppilas, jonka keskittymisongelmista opettaja oli yrittänyt kertoa vanhemmille, ajattelee vian olevan opettajassa eikä muuta käyttäytymistään. (Cantell 2011, s. 187–188, s. 228–230.)

Vanhemmat, jotka eivät jostain syystä tykänneet lastensa opettajasta, saivat yleensä omat lapsensakin halveksimaan opettajaa ja hänen toimintaansa (Lavanti 2008, s. 88). Cantellin (2011) mukaan oppilaan ja opettajan luottamus- ja auktoriteettisuhde kärsii, kun sääntöjä ja ohjeita kritisoi ulkopuolinen esimerkiksi oppilaan vanhemmat. Tällainen tilanne voi johtaa siihen, että lapsi ymmärtää voivansa tehdä koulussa mitä haluaa, sillä vanhemmat tukevat hänen toimintaansa. Oppilas ei enää usko opettajan käskyjä ja ohjeita, vaan vanhempien

säännöt menevät koulun sääntöjen edelle. (Cantell 2011, s. 187.) Connin tutkimuksessa opettaja oli kokenut henkisen väkivallan lähteneen ensin oppilaista, mikä oli johtanut huonoon maineeseen myös oppilaiden vanhempien keskuudessa. Opettaja oli joutunut vaihtamaan opetettavaa luokkaa kiusaamisen takia, mutta myös uuden luokan vanhemmat kääntyivät häntä vastaan huhu- ja väkivallan perusteella. Oppilaiden vanhemmat halusivat siirtää lapsensa pois kyseisen opettajan luokalta ja levittivät huhuja opettajasta muun muassa kutsumalla häntä ”pedofiiliksi”, soittivat nimettömiä häiriköintipuheluita opettajan kotiin ja rikkoivat opettajan auton renkaat. (Conn 2004, s. 118.) Yksi henkisen väkivallan muoto, jota oppilaiden vanhemmat usein harjoittavat, on sanallinen väkivalta. Ärsyyntyneet vanhemmat voivat syyllistää opettajaa asioista, mitä hän ei ole tehnyt tai uhkailla opettajaa. Sanallista väkivaltaa tapahtuu yleensä kasvokkain käytävissä tilanteissa kuten vanhempainvarteissa tai -iloissa. (Manos 2007, s. 62–63.)

Opettajien mukaan ongelmaksi ovat nousseet myös yhä yli-innokkaammat vanhemmat. Vanhempien odotusten kasvaessa myös opettajien työmäärää lisääntyy. Lisäksi kodin ja koulun välisen yhteistyön muodot ovat muuttuneet ja tämä on mahdollistunut lisääntyneen kommunikation opettajan ja vanhempien välillä. Vanhemmat voivat ottaa opettajiin yhteyttä nykyään tekstiviestein, soittamalla tai sähköpostilla. Sähköiset viestintävälineet ovat mahdollistaneet asiallisten viestien lisäksi impulsiivisten ja asiattomien viestien lähettämisen opettajille. Opettajat kokevat, että innokkaimmilla vanhemmilla viestejä tulee jatkuvasti ja viesteissä yleensä puututaan kaikkeen mahdolliseen, kuten oppimateriaaleihin, välituntijärjestelyihin, opettajan käytökseen, opetusmenetelmiin, opetukseen sekä toisten oppilaiden käytökseen. Opettajat kokevat kuormittavaksi myös sen, että osa vanhemmista haluaa olla tietoinen kaikesta, mitä koulussa tapahtuu. Opettajat saattavat huomata viikonlopun jälkeen, että sähköpostiin on tullut jopa ärtyneitä viestejä, koska hän ei ole vielä ilmoittanut alkavan viikon ohjelmasta vanhemmille. Yhä useampi vanhempi myös vaatii erityiskohtelua omalle lapselleen kasvatuksessa ja opetuksessa, mikä taas lisää opettajan työmäärää. (Cantell 2011, s. 171–183.)

Fyysinen väkivalta vanhempien taholta on todella harvinaista (Cantell 2011 s. 184; Salmi & Kivivuori 2009, s. 3; Fisher & Kettl 2003, s. 81). Opettajat kuitenkin myöntävät, että ovat joskus pelänneet oppilaidensa vanhempia, esimerkiksi oppilaan isän korottaessa ääntä puhuessaan opettajalle (Cantell 2011, s. 184). Fisherin ja Kettlin tutkimuksessa tutkittiin 563 opettajan kokemuksia väkivallasta työssään ja 36 % prosenttia tutkimukseen osallistuneista

opettajista oli pelännyt oppilaan vanhempia uransa aikana. Tutkimuksessa selvisi, että alakoulun opettajat pelkäävät enemmän oppilaiden vanhempia kuin yläkoulun opettajat. (Fisher & Kettl 2003, s. 81–82.) Salmen ja Kivivuoren (2009, s. 2-4) tutkimuksessa sadasta opettajasta kaksi oli kokenut väkivallan uhkaa oppilaiden vanhempien taholta koko uransa aikana. Osa oppilaiden vanhemmista uhkailee opettajia myös oikeudellisilla toimenpiteillä (Salmi & Kivivuori 2009, s. 4; Manos 2007, s. 61–62). Salmen ja Kivivuoren (2009, s. 4) tutkimukseen osallistuneista opettajista neljäätoista prosenttia oli uhkailtu oikeudellisilla toimenpiteillä vanhempien toimesta opettajan koko uran aikana.

Lavantin (2008) mukaan oppilaiden vanhempien taholta tapahtuvaan väkivaltaan on yleensä vaikea puuttua. Vanhempien kantelut ja valitukset johtavat usein rehtorin selvittelyyn siitä, onko opettajan opettaminen asiallista ja opetussuunnitelman mukaista. Pahimmissa tilanteissa rehtori alkaa epäillä opettajan ammattitaitoa, mikä johtaa rehtorin ja opetusviraston välisiin keskusteluihin. Opetusvirastosta annetaan opettajalle mahdollisuus kertoa omat näkemyksensä valituksista ja vastata vanhempien syytöksiin. Opettajan on kuitenkin vaikea perustella kokevansa vanhempien syytökset ja kantelut henkiseksi väkivallaksi häntä kohtaan. Yleistä on myös rehtorin ja opetusviraston kehoitus, että kodin ja koulun yhteistyön pysyvyyden kannalta opettajan olisi syytä ymmärtää vanhempien toimintaa. Syytä voidaan etsiä vanhempien elämästä, esimerkiksi jollain on rankkaa töissä tai avioeroprosessi meneillään, siksi opettajan on vain kestävä. Vähättely johtaa yleensä opettajan joutumiseen yhä syvemmälle henkisen väkivallan kierteeseen. (Lavanti 2008, s. 89–91.)

4.3 Työtoveri tai esimies kiusaajana

Opettajan työssä, niin kuin jokaisessa työpaikassa, väkivaltaa voi harjoittaa myös työtoveri tai esimies. Opettajat ovat kaikki erilaisia persoonia: toiset ottavat muiden kommentit henkilökohtaisemmin ja jäävät pohtimaan niitä pitkäksi aikaa, toiset taas unohtavat ne saman tien. Työtoverin tai esimiehen harjoittama väkivalta on yleensä henkistä väkivaltaa. Kallionpään (2004, s. 41) tutkimuksessa opettajat olivat kokeneet fyysistä väkivaltaa työtoverin harjoittamana vain harvoin. Työyhteisössä vallitseva huono tunnelma vaikuttaa opettajaan kuormittamalla häntä. Jos asialle ei tehdä mitään, opettajan ainoaksi vaihtoehdoksi voi jäädä

työpaikan vaihtaminen (Cantell 2011, s. 39–41, s. 41 s. 47.) Opettajien keskuudessa henkinen väkivalta liittyy yleensä opettajien väliseen kilpailuun, hierarkkisuuteen tai itsensä esille tuomiseen (Cantell 2011, s. 41; De Wet 2010, s. 1453; Kallionpää 2004, s. 47). Lahden ja Louhirannan (1999, s. 59–66) mukaan työtovereiden opettajiin kohdistamia henkisen väkivallan muotoja ovat muun muassa mustamaalaus ja julkinen pilkka, vanhempien ja oppilaiden vetäminen mukaan kiusaamiseen esimerkiksi käännyttämällä heidät opettajaa vastaan, opettajan eristäminen ja syrjintä, työsuhteiden vaikeuttaminen, uhkailu, virkavirheen etsiminen, opettajan mielenterveyden kyseenalaistaminen sekä yhteen opettajaan kohdistuva syytely. Yleisin opettajien keskuudessa esiintyvä väkivallan muoto on loukkaava käytös, joka ilmenee yleensä kommunikaatiossa opettajien välillä esimerkiksi epäystävällisyytenä, pilkkaavana, koppavana tai ilkeänä käytöksenä opettajaa kohtaan (Cantell 2011, s. 43; Kallionpää 2004, s. 40).

Kallionpään tutkimuksessa työtoverin opettajaan kohdistamia henkisen väkivallan muotoja olivat myös huomauttelu, nimittely, pilailu, sanallinen väkivalta, asiaton työsuoritusten arvostelu, henkilökohtaisien asioiden arvostelu, välttely, tiedon kertomatta jättäminen sekä avun ja neuvon antamisesta kieltäytyminen. Kallionpään tutkimuksessa esiintyi myös työtoverin maineen pilaamista esimerkiksi juoruja levittämällä tai esittämällä perättömiä väitöksiä esimiehelle. (Kallionpää 2004, s. 40–41.) Opettajien työ on jatkuvaa ideointia ja opettajat jakavatkin ideoitaan opettajanhuoneessa yhdessä kollegoidensa kanssa. Ideoita innokkaasti jakava, innostunut ja aktiivinen opettaja voi kohdata työssään kateutta, välinpitämättömyyttä tai mitätöintiä. Jotkut opettajat ovat kokeneet olevansa ikään kuin uhka muille opettajille ja saavansa jatkuvasti negatiivista palautetta työtovereiltaan. Opettajien keskinäisiä konflikteja voivat aiheuttaa myös erilaiset näkemykset säännöistä ja käyttäytymisestä. Joidenkin opettajien mielestä omat kasvatusratkaisut ja säännöt ovat ainoita oikeita tapoja toimia. Työtoverit saattavat hyvinkin avoimesti haukkua toisen opettajan toimintaa esimerkiksi hänen oman luokkansa edessä. Tällainen toiminta on opettajaa kohtaa todella loukkaavaa ja voi hämmentää myös oppilaita. (Cantell 2011, s. 44–45.)

Opettajat ovat kokeneet, että heitä on kohdeltu huonosti uudessa työpaikassa. Tämä liittyy yleensä siihen, että pidempään työelämässä olleet opettajat arvostavat opettajassa ikää ja kokemusta. Tutkimusten mukaan opettajilla oli kokemusta muun muassa siitä, että vanhemmat opettajat kritisoivat heidän tapojansa opettaa ja hallita luokkaa. (Cantell 2011, s. 44–45; Kallionpää 2004, s. 46.) Kallionpään (2004, s.46) tutkimuksessa nuoremmat opettajat kokivat,

että vanhemmat opettajat kasaavat työtehtäviä ja vastuuta nuorempien hoidettavaksi. Naisopettajat ovat kokeneet loukkaavaksi myös sen, että miesopettajia suositaan ja he saavat tietynlaisia etuuksia. Naisopettajat kokevat, että miesopettajille tarjoutuu enemmän etenemismahdollisuuksia ja miehet voivat naisia enemmän laiskotella työpaikalla. Naisopettajien mukaan miehet saavat myös enemmän kiitosta työstään. (Cantell 2011, s. 110–111.) Opettajilla oli myös kokemuksia siitä, että miesopettaja saattaa suhtautua naisopettajaa kohtaan epäkunnioittavasti, mikä näkyy esimerkiksi epäasiallisena puhutteluna kuten naisopettajan työttelynä (Kalliopää 2004, s. 42).

Yhdeksi ongelmaksi kouluyhteisössä on muodostunut myös ristiriitatilanteisiin puuttuminen. Opettajat seuraavat sivusta toisten opettajien välisiä kiistoja tai tönkyä käytöstä puuttumatta tilanteeseen. Cantellin mukaan opettajat ovat yleensä aiemman kokemuksen perusteella huomanneet, ettei puuttumisesta ole ollut mitään hyötyä ja siksi eivät ole enää halunneet puuttua opettajien välisiin kiistoihin. (Cantell 2011, s. 46–47.) Lahti ja Louhiranta (1999, s. 58) olivat myös havainneet tämän ilmiön opettajien välisissä konflikteissa ja kutsuivat tätä henkisen väkivallan muotoa passiiviseksi hyväksynnäksi. De Wetin tutkimuksessa tuodaan esiin työpaikkakiusaamisen kuuluvat roolit. Kiusatun ja kiusaajan lisäksi mukaan kuuluu tämä sivustaseuraajan rooli ja riippumatta siitä, mihin rooliin kukin opettaja kuuluu, on jokaisella vaikutus tapahtumien kulkuun. (De Wet 2010, s. 1454.) On myös opettajia, jotka yrittävät puuttua konfliktitilanteisiin. He kuitenkin kokevat yleensä, etteivät saa tukea muilta opettajilta, vaan jäävät tilanteeseen yksin. (Cantell 2011, s. 49).

Opettajaa voi kiusata myös hänen esimiehensä. Yksi esimiehen taholta tapahtuva väkivallan muoto on jättää huomiotta henkistä väkivaltaa kokeva opettaja. (Cantell 2011, s. 51; Lahti ja Louhiranta 1999, s. 49.) Esimiehen opettajaan kohdistama henkinen väkivalta liittyy yleensä työtehtäviin. Rehtori voi tietoisesti vähentää opettajan töitä tai yksinkertaistaa niitä. Lahden ja Louhirannan tutkimuksessa esiin tuli tapaus, jossa opettaja koki rehtorin jättävän hänet aina viimeiseksi työtehtäviä jaettaessa. Joidenkin opettajien mukaan rehtori oli se, joka laittoi kiusaamisen alulle ja muut opettajat ikään kuin seurasivat hänen esimerkkiään. (Lahti ja Louhiranta 1999, s. 49.) Kalliopään tutkimuksessa (2004, s. 42) osa opettajista koki, että etenkin nuoria opettajia vähätellään, juoksutetaan ja heidän työntekoaan arvostellaan rehtorin toimesta.

Henkisen väkivallan muotoja rehtorin harjoittamana ovat De Wetin mukaan, kun rehtori ei huomioi opettajan tunteita, ajatuksia, tarpeita tai saavutuksia. Muita henkisen väkivallan

muotoja ovat, kun rehtori ei tue opettajaa, osoittaa opettajaa kohtaan sanallista väkivaltaa, nöyryyttää opettajaa julkisesti, antaa epäasiallista ja epäreilua kritiikkiä opettajalle. Rehtori voi myös asettaa opettajan epäonnistumaan, eristää opettajan sosiaalisesti ja ammatillisesti, suosia toisia opettajia, pakottaa opettajan lopettamaan työnsä tai uhkailla opettajaa erottamisella. Osa De Wetin tutkimukseen osallistuneista opettajista arvioi, että rehtorit ovat hyviä johtamaan koulua, mutta heidän sosiaaliset taitonsa ovat huonot ja siksi on yleistä, että opettajat kokevat henkistä väkivaltaa esimiehensä taholta. Opettajien mukaan ne työntekijät, jotka eivät täysin lojaalisti kunnioittaneet rehtoria, joutuivat yleensä rehtorin henkisen väkivallan kohteeksi. (De Wet 2010, s. 1453–1454.)

Blase ja Blase jakoivat tutkimuksessaan rehtorin harjoittaman väkivallan opettajaa kohtaan kolmeen tasoon: epäsuoraan ja rauhalliseen, suoraan ja nousevaan sekä suoraan ja ankaraan väkivaltaan. Monet Blasen ja Blasen tutkimuksessa esille nousseet rehtorin opettajaan kohdistamat väkivallan muodot olivat samanlaisia, mitä De Wetin tutkimuksessa esiintyneet väkivallan muodot. Ensimmäisellä tasolla rehtorin väkivallan muodot olivat opettajan tarpeiden, tunteiden ja ajatusten huomiotta jättämistä, opettajan jättäminen yksin esimerkiksi konfliktitilanteissa, resurssien pimittäminen, saavutusten ja mahdollisuuksien kieltäminen, suosiminen ja epäasiallinen käyttäytyminen kuten opettajan lähentely. Ensimmäisen tason väkivallan muodot liittyivät yleensä sanattomaan tai sanalliseen väkivaltaan. (Blase & Blase 2003, s. 128–129.)

Toisella tasolla rehtorin harjoittamat väkivallan muodot opettajaa kohtaan olivat opettajan vakoilu ja tarkkailu esimerkiksi luokan ovelta, sabotointi, opettajalta varastaminen, opettajan työvälineiden rikkominen, ylimääräisten opettajalle kuulumattomien töiden määrääminen sekä julkisilla paikoilla, kuten luokassa, ruokalassa tai käytävällä opettajalle annettu epäasiallinen kritiikki. Kolmannella tasolla, joka oli suurin ja aggressiivisin taso, rehtorin keinot sisältävät monia harhauttamisen muotoja. Kolmannella tasolla rehtorin opettajaan kohdistamat väkivallan muodot voivat olla valehtelua, räjähdysherkkäkäytös opettajaa kohtaan, uhkailua, epäreiluja arvosteluja opettajasta, opettajan seksuaalinen häiritseminen sekä kohtelu rasistisesti. Pahimmillaan rehtori kykenee pakottamaan opettajan lopettamaan työnsä tai estämään opettajaa vaihtamasta työpaikkaansa esimerkiksi uhkailemalla levittävänsä juoruja opettajasta uuteen työpaikkaan. (Blase & Blase, 2003, s. 129–130.)

5 Pohdinta

Kandidaatintutkielmani tarkoituksena oli selvittää aiempien tutkimusten perusteella millaisena opettajiin kohdistuva henkinen ja fyysinen väkivalta näyttäytyy peruskoulussa. Tutkimukseni kannalta ensimmäinen olennainen tieto on se, että peruskoulun opettajiin kohdistuu henkistä ja fyysistä väkivaltaa neljältä eri taholta. Opettajaa kohtelevat väkivalloin oppilaat, oppilaan vanhemmat, työtoverit ja esimies. Peruskoulun opettajat kokevat työssään eniten henkistä väkivaltaa, kun taas fyysisen väkivallan tilanteet ovat harvinaisia ja yleensä niitä tapahtuu vain opettajan ja oppilaan välillä. Tuloksena selvisi, että yleisin väkivallan muoto, jota opettaja kohtaa työssään on loukkaava käytös. Tulos oli riippumaton väkivallan tekijästä. Loukkaavan käytöksen lisäksi aiemmissa tutkimuksissa oli tutkittu kohtaavatko peruskoulun opettajat väkivaltaa, väkivallan uhkaa tai muuta häirintää työssään.

Tutkiessani opettajiin kohdistuvaa väkivaltaa huomasin, että Kivivuori on tutkinut opettajiin kohdistuvaa väkivaltaa vuonna 1998 sekä 2008 ja verrannut opettajan kohdistuvan väkivallan muotoja näiden vuosien välillä. Kymmenen vuoden sisällä opettajiin kohdistuva väkivalta oli hieman lisääntynyt. Kivivuoren ja Salmen mukaan loukkaava käytös ja muu häirintä opettajia kohtaan on vähentynyt, mutta fyysinen väkivalta on puolestaan lisääntynyt. (Salmi & Kivivuori 2009, s. 1.) Salmen ja Kivivuoren toteuttamasta tutkimuksesta on kuitenkin jo lähes kymmenen vuotta aikaa. Tutkiessani opettajiin kohdistuvaa väkivaltaa en löytänyt samankaltaista tuoreempaa tutkimusta. Yksi jatkotutkimuksen aihe olisi keskittyä siihen, millä tavalla opettajien kohtaama väkivalta on muuttunut vuosien aikana. Lisäksi voisi selvittää, mikä on nykyisin yleisin väkivallan muoto, jota opettajat kokevat työssään. Lisäksi tutkiessani aihetta mieleeni tuli, että olisi mielenkiintoista tutkia, miten opettajien kokemukset eroavat suurissa kaupungeissa verrattuna pieniin kaupunkeihin. Tutkiessani aihetta selvisi, että suurissa kouluissa, joissa on isot luokkakoot, häiriökäyttäytymistä on enemmän kuin pienissä kouluissa, joissa on pienemmät luokkakoot. Olisi mielenkiintoista nähdä, onko kaupungin koolla vaikutusta siihen, miten paljon opettajat kokevat väkivaltaa työssään.

Eniten opettajat kokevat väkivaltaa oppilaidensa taholta. Opettajat ovat suurimman osan työpäivästään vuorovaikutuksessa oppilaidensa kanssa, mikä mahdollistaa konfliktitilanteet oppilaiden ja opettajan välillä. Oppilaat kohdistavat opettajaan väkivaltaa yleensä tilanteissa,

joissa opettaja kehottaa noudattamaan sääntöjä tai ohjeita, puuttuu oppilaiden väkisiin konflikteihin tai poistaa oppilaan luokasta tai muusta koulun tilasta (Kyllönen & Rickmann 2011, s. 24; Kivivuori 1997, s. 5). Viime vuosien aikana ovat yleistyneet sivullisten oppilaiden kuvaamat videot opettajista ja nämä videot voidaan ajatella yhdeksi opettajan kiusaamismuodoksi. Teknologia kehittyy kokoajan ja lapset oppivat yhä nuorempina käyttämään, esimerkiksi tietokonetta ja kännykkää. Suomalaisia tutkimuksia teknologian käytöstä väkivallan välineenä oli vähän. Ainostaan Kaupin ja Pörhölän (2010) tutkimuksessa oli huomioitu teknologian käyttö opettajan kiusaamisen välineenä ja tutkimuksen mukaan vuonna 2010 se oli vähäistä. Uskon, että nykypäivänä teknologiaa käytetään paljon enemmän väkivallan välineenä, siksi tutkimuksia niiden käytöstä opettajaa kiusatessa tulisi mielestäni tehdä lisää ja ottaa huomioon myös opettajista kuvatut videot.

Oppilaiden lisäksi opettajia kiusaavat oppilaiden vanhemmat. Fyysistä väkivaltaa vanhempien taholta en löytänyt mistään tutkimuksesta. Aiempien tutkimusten perusteella moni opettaja on kuitenkin pelännyt oppilaidensa vanhempien ja kokenut väkivallan uhkaa. Tutkimusten perusteella oppilaiden vanhempien opettajaan kohdistama yleisin väkivallan muoto on henkinen väkivalta. Opettajan työtä kuormittavat yli-innokkaat vanhemmat, jotka haluavat tietää lapsensa koulunkäynnistä kaiken ja haluavat erityiskohtelua omalle lapselleen. Yli-innokkaiden vanhempien lisäksi opettajan aikaa vievät kaiken kieltävät vanhemmat, jotka etsivät esimerkiksi lapsen keskittymisongelmille syytä opettajasta. Lisäksi vanhempien turhat yhteydenotot rehtorille ja muille koulunviranomaisille ilman oikeaa syytä olivat yleisiä henkisen väkivallan muotoja oppilaiden vanhempien harjoittamana. Vanhempien kääntymisen opettajaa vastaan yleensä aiheuttaa ongelmia myös oppilaan ja opettajan välillä, sillä kolmannen osapuolen kyseenalaistaessa opettajan auktoriteettia, kärsii oppilaan ja opettajan luottamus- ja auktoriteettisuhde.

Tutkiessani oppilaiden vanhempien opettajaan kohdistamaa väkivaltaa, mielenkiintonani oli kodin ja koulun yhteistyön siirtyminen yhä enemmän sähköisiin viestimiin. Cantellin tutkimuksessa (2011, s. 177) tuotiin esille, että sähköiset viestintävälineet ovat helpottaneet ja mahdollistaneet myös asiattomien viestien lähettämisen opettajalle. Koen kuitenkin, että sähköisten viestinten käyttämisestä opettajan kiusaamisen välineenä vanhempien taholta voisi tutkia lisää ja etenkin sitä, millä tavalla se eroaa kasvokkain tapahtuvasta henkisestä väkivallasta. Oppilaiden vanhempien taholta tapahtuvaa väkivaltaa tulisi mielestäni tutkia lisää. Opettajat ovat vähemmän tekemisissä oppilaiden vanhempien kuin itse oppilaiden kanssa, mutta silti tutkimuksia oppilaista kiusaajana oli huomattavasti enemmän kuin vanhemmista

kiusaajana. Olen ajattelututkia lisää opettajan kokemaa väkivaltaa oppilaiden vanhempien taholta pro gradu- tutkielmassani. Koen, että aiheesta on vielä paljon mahdollisuuksia uusille tutkimuksille.

Viimeisenä tutkin tutkimuksessani opettajien työtovereiden ja esimiehen opettajaan kohdistamaa väkivaltaa. Tutkimusten perusteella opettajien väliset konfliktit liittyivät kilpailuun, hierarkkisuuteen tai itsensä pönkittämiseen. Tutkimuksissa ei ilmennyt työtovereiden tai esimiehen harjoittavan fyysistä väkivaltaa opettajia kohtaan. Työtovereiden ja esimiehen harjoittama väkivalta opettajaa kohtaan on yleensä henkistä väkivaltaa, joka ilmenee kommunikaatio- ja sosiaalisissa tilanteissa. Väkivalta voi ilmentyä esimerkiksi yhden opettajan syrjimisestä tai pilkkaamisesta julkisesti. Esimiehen harjoittama väkivalta opettajaa kohtaan ilmenee yleensä välinpitämättömyytenä opettajaa kohtaan tai työtehtävissä, esimerkiksi rehtori voi määrätä opettajalle kuulumattomia ylimääräisiä työtehtäviä. Rehtori voi olla myös se, joka laittaa opettajaa kohtaan tapahtuvan väkivallan alulle. Tutkiessani rehtorien harjoittamaa väkivaltaa opettajia kohtaan yllättävää oli, että vaikka opettajat kokivat rehtorin johtavan koulua hyvin, oli heidän mielestään rehtoreilla yleensä huonot sosiaaliset taidot. Tämän arveltiin olevan syy sille, miksi rehtorit eivät puuttuneet väkivaltaan tai harjoittavat sitä itse.

Kandidaatintyöhöni etsin mahdollisimman uusia tutkimuksia, jotta tulokset olisivat luotettavia ja ajankohtaisia. Suurin osa tutkimuksista, jotka työhöni valitsin ovat 2000-luvun puolelta, silti muutamia 1990-luvulla tehtyjä tutkimuksia on mukana työssäni. Mielestäni on hyvä verrata tuloksia myös vähän vanhempiin tuloksiin. Tämä luo tutkimukseen luotettavuutta, sillä se kertoo laajasta perehtymisestä aiheeseen. En ottanut tutkimukseeni mukaan ennen 1990-lukua tehtyjä tutkimuksia, koska koin niiden olevan jo liian vanhoja. Päädyin ottamaan tutkimukseeni mukaan myös kansainvälisiä tutkimuksia, vaikka olen alusta asti ollut kiinnostunut suomalaisten opettajien kokemuksista. Tarkoitukseni oli tutkia peruskoulun opettajiin kohdistuvaa väkivaltaa ja jossain kansainvälisissä tutkimuksissa jäi vähän epäselväksi, minkä luokka-asteen opettajien kokemuksista kirjoitettiin ja muutenkin eri maissa peruskoulun oppilaiden ikäjakauma on erilainen kuin Suomessa, tämän vuoksi tutkimuksia on vaikea verrata Suomen tilanteeseen. Luotettavuuteen voi vaikuttaa negatiivisesti se, että esimerkiksi oppilaiden opettajiin kohdistamasta väkivallasta oli paljon tutkimuksia, enkä välttämättä kyennyt löytämään tässä ajassa kaikkia hyviä lähteitä kandidaatintyötäni varten. Lisäksi jotkut lähdekirjallisuudet eivät olleet saatavissa, joten tietoa jäi puuttumaan senkin takia.

Tutkimusta tehdessäni minun täytyi pohtia aiheeseen liittyviä eettisiä kysymyksiä. Kirjallisuuskatsauksessa tutkin opettajan kohdistuvaa väkivaltaa ja tulosten mukaan kiusaajina voi toimia oppilas, oppilaan huoltaja, työtoveri tai esimies. Tuloksia kirjoittaessa pyrin kirjoittamaan kiusaajista neutraalilla tavalla, sillä tutkimukseni tarkoitus ei ollut tuomita tai haukkua kiusaajia. Etenkin kirjoittaessani oppilaista kiusaajina pyrin olemaan mahdollisimman sensitiivinen. On muistettava, ettei oppilas välttämättä ymmärrä tekojensa seurauksia ja väkivalta voi olla tapa hakea huomiota ja apua opettajalta. Kaiken kaikkiaan tutkimuksia peruskoulun opettajiin kohdistuvasta väkivallasta on tehty paljon, mutta mielestäni aiheesta on tullut ajankohtaisempi viimeisen vuosikymmenen aikana sekä se on jatkuvasti muuttuva ilmiö. Näiden syiden vuoksi aiheen tutkimista tulee jatkaa. Tutkimuksista selvisi, että opettajat harvemmin ilmoittavat kohtaamastaan väkivallasta muille. Se olisi mahdollinen jatkotutkimuksen aihe. Tutkia voisi esimerkiksi miksi opettajat eivät kerro kokemuksistaan, miten opettajia voisi rohkaista jakamaan kokemuksiaan tai miten koulu voisi alentaa opettajien kynnystä raportoida väkivaltakokemuksistaan eteenpäin.

6 Lähteet

Allegre, C., Guigou, E., Queyranne, J-J., Richard, A. Bartolone, C. & Royal, S. (2000). The struggle against violence in the school and the strinking up of partnership.

Blase, J. & Blase, J. (2003). Breaking the silence: overcoming the problem of principal mistreatment of teachers. Thousand Oaks, CA: Corwin press.

Cantell, H. (2011). Vaikeat vanhemmat, kurjat kollegat? Ratkaiseva vuorovaikutus aikuisten kesken. Ps-kustannus. Juva.

Conn, K. (2004). Bullying and harassment: a legal guide for educators. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development. *Internet lähteeseen viittaminen 16.2.2016.* <http://web.a.ebscohost.com.pc124152 oulu.fi:8080/ehost/detail/detail?sid=8c6aa727-5ae5-4bbd-8c35-4e9a9d3f48a8%40session-mgr4004&vid=3&hid=4107&bdata=JnN-pdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=nlebk&AN=119213>

De Wet, C. (2010). The reasons for and the impact of principal-on-teacher bullying on the victims private and professional lives. Teaching and teachers education. Volume 26, issue 7, (1450-1459).

Eduskunta. (2012). Kirjallinen kysymys 474/2011. Opettajiin kohdistuvaan työpaikkakiusaamiseen puuttuminen. *Internet lähteeseen viittaminen 19.1.2016.* <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=kk+474/2011>.

Ellonen, E. (2012). Henkilöturvallisuus opetustyössä. Teoksessa Lindfors, E. (toim.) Kohti turvallisempaa oppilaitosta! Oppilaitosten turvallisuuden ja turvallisuuskasvatuksen tutkimus- ja kehittämishaasteita. (222-228).

Espelage, D. & Swearer S. (2003). Research on school bullying and victimization: What have we learned and where do we go from here. Middle School Journal.

Etienne G. Krug, Linda L. Dahlberg, James A. Mercy, Anthony B. Zwi & Rafael Lozano, (2005). Väkivalta ja terveys maailmassa. WHO:n raportti. Kirjapaino oy. Jyväskylä.

Erätuuli & Puurula. (1990). Miksi häiritset minua. Työrauhahäiriöistä ja niiden syistä yläasteopiplaiden kokemana. Helsinki.

- Eväsoja, H. & Keksinen, S. (2005). Opettaja auktoriteettina ja vallan käyttäjänä. Teoksessa Keskinen, S. (toim.) Valta, kilpailu ja kiusaaminen opettajan työssä. (s. 12-65.)
- Fagerström, V., Länsikallio, R. & Sipponen, J.(2015). Stop väkivallalle kouluissa ja päiväkodeissa. Väkivaltatilanteiden ilmoitus- ja käsittelylomakkeiden kehittäminen. Työterveyslaitos. Helsinki.
- Fisher, K. & Kettl, P. (2003). Teachers` perceptions of school violence. *Journal of Pediatric Health Care*, 17(2), (s.79–83).
- Hakkarainen, M. (2013). Mtv. Opettaja työntämiskohusta: ei vaihtoehtoa, oppilas roikkua karmissa kuin hämähäkki mies. *Internet lähteeseen viittaminen*. 5.2.2016. <http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/opettajan-potkut-kuohuttavat-netissa-nain-nelutuset-saavat-terrorisoida/1897066>
- Hakkarainen, M. (2013). Opettajan potkut kohuttavat netissä: näin ne lutuset saavat terrorisoida. Mtv. *Internet lähteeseen viittaminen*. 5.2.2016. <http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/opettajan-potkut-kuohuttavat-netissa-nain-nelutuset-saavat-terrorisoida/1897066>
- Haavisto, S., Uusi-Hakala P. & Santalo, K-H. (2011). Perhe- ja lähisuhde väkivallan ehkäisyn toimintaohjelma. Suupohjan seutukunnan toimintamalli. Kauhajoki.
- Hamarus. P. (2006). Koulukiusaaminen ilmiönä. Yläkoulu oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta. Jyväskylän yliopisto.
- Harinen, P. & Halme, J. (2012). Hyvä, paha koulu. Kouluhyvinvointia hakemassa. Helsinki.
- Harjunen, E. (2002). Miten opettaja rakentaa pedagogisen auktoriteetin? Otteita opettajan arjesta. Turku.
- Helanterä, P. (2012). Oppilaat kiusaavat opettajaa. Kiusaamisen yhteydet opettajan työssä jaksamiseen, työviihtyvyyteen ja – motivaatioon. Jyväskylän yliopisto.
- Holtappels, H-G. & Meier, U. (2000). Violence in school. Teoksessa Lingens, H., G. *European Education*. (66-79).
- Kallionpää, E. (2004). Peruskoulun 7-9 vuosiluokkien opettajien työpaikkakiusaaminen. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Kauppi & Pörhölä. (2010). Peruskoulun opettajat oppilaiden kiusaamana: kiusaamisen muodot, kohteena olevat opettajat ja kiusaavat oppilaat. Jyväskylän yliopisto.

Karhunen, S. & Pörhölä, M. (2007). Koulukiusaamisen viestinnälliset piirteet: havaitsemisen ja tunnistamisen haasteita. Helsinki: Opetushallitus, Opettajien verkkopalvelu EDU.fi. *Internet lähteeseen viittaminen 8.2.2016.* http://www.edu.fi/yleissivistava_koulutus/hyvinvointi_koulussa/oppilas_ja_opiskelijahuolto/erilaiset_ongelma-_ja_kriisitilanteet/kiusaaminen_vakivalta_ja_hairinta/koulukiusaamisen_viestinnalliset_piirteet

Kiviniemi, K. (2010). Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. (70-103).

Kivivuori, J. (1996). Opettajien uhrikokemukset ja kontrollinäkemykset. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki.

Kivivuori, J. (1997). Opettajiin kohdistuva häirintä ja väkivalta 1997. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki.

Kivivuori, J. & Salmi, V. (2009). Opettajiin kohdistuva häirintä ja väkivalta 2008. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki.

Krug, E., Dahlberg, L., Mercy, J., Zwi, A. & Lozano, R. (2005). World report of on violence and health. Geneva.

Kyllönen, T. & Rickman, A. (2011). Henkilöturvallisuus koulussa: vaarallisen käytöksen ennakointi ja hallinta. Jyväskylä.

Lahti, A. & Louhiranta, P. (1999). Miksi minä? Opettajien työpaikkakiusaaminen sen uhreiksi joutuneiden näkökulmasta. Jyväskylä.

Lavanti, A. (2008). Voiko opettajaa kiusata? Teoksessa Suortamo, M., Laaksola, H. & Välijärvi, J. Opettajan vuosi, teemana hyvinvointi. (87–94).

Lind, R. & Sinkkonen, H-J. (2009). Koulusta selviytyminen. Opettajan ja oppilaan yhteinen haaste. Tampere.

Manninen, S. (2010). ”Iso, vahva, rohkee – kaikenlaista”. Maskuliinisuudet, poikien valta-hierarkiat ja väkivalta koulussa. Oulu.

Manos, M-A. (2007). Knowing where to draw the line. United Kingdom.

- Marttala, P., Immonen, E. & Huovinen A. (2012). Väkivalta puheeksi. Sijoitettujen lasten vanhempien vertaistukiryhmässä. Kokemukset näkyviin- väkivaltatyön kehittäminen sijais-huollossa- hanke v. 2009-2012. Pelasta lapset ry.
- Onnismaa, J. (2010). Opettajien työhyvinvointi. Katsaus opettajien työhyvinvointi tutkimuksiin 2004-2009. Opetushallitus.
- Pikas, A. (1990). Irti kouluväkivallasta. Imatra: Weilin & Göös.
- Purjo, T. (2010). Väkivaltaisesta nuoruudesta vastuulliseen ihmisyyteen. Eksistentiaalis-phenomenologinen ihmiskäsitys elämäntaidollis-eettisen nuorisokasvatuksen perustana. Tampereen yliopisto.
- Rantala, T. & Keskinen, S. (2011). ”Ei meidän koulussa... eihän?” Opettajat oppilaiden kiusaamina. Teoksessa Keskinen, S. (toim). Valta, kilpailu ja kiusaaminen opettajan työssä. (120-157).
- Salmi, V. & Kivivuori, J. (2009). Opettajiin kohdistuva häirintä ja väkivalta vuonna 2008. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. *Viittaus Internet lähteeseen. 13.4.2016.*
http://www.ttk.fi/files/1983/Opettajiin_kohdistuva_hairinta.pdf.
- Salminen, A. (2011). Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopisto.
- Salmivalli, C. (2010). Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. Jyväskylä. PS-kustannukset.
- Saloviita, T. (2014). Työrauha luokkaan. Ps-kustannus. Jyväskylä.
- Sandel, P. (2003). Psykkinen väkivalta terveydenhuollon työ- ja opiskeluyhteisöissä. Teoksessa: Sunnari, V., Kangasvuo, J., Heikkinen, M. & Kuorikoski N. Leimattuna, kontrolloituna, normitettuna – seksualisoitunut ja sukupuolistunut väkivalta kasvatuksessa ja koulutuksessa. Oulu. (175-185).
- Schubarth, W. (2000) Incidents of violence from the standpoint of pupils and teachers. Teoksessa Chartier, C. (toim). European Education. (80-94).

Sjöholm, J. (23.4.2014). OAJ: joka kymmenes opettaja on kokenut väkivaltaa työssään. Helsingin Sanomat. *Internet lähteeseen viittaaminen 5.1.2016.* <http://www.hs.fi/kotimaa/a1398216295748>.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Työolotutkimus. [verkkopublication]. ISSN=2342-2874. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 1.12.2015. <http://www.stat.fi/til/tyoolot/index.html>.

Terry, A. (1998). Teachers as targets of bullying by their pupils: a study investigate incidence. *British journal of educational psychological.* 68. (255–268).

Tikkanen, T. (2014). Ei tippaakaan tönimistä. *Opettaja* 1-2. s. 14.

Tillmann, K-G. (2000). Violence around schools. Teoksessa: Chartier, C. *European Education.* (5-19).

Työsuojeluhallinnon verkkopalvelu. (2015). Väkivallan uhka. *Internet lähteeseen viittaaminen 18.1.2016.* <http://www.tyosuojelu.fi/tyoolot/vakivallan-uhka>.

Vartia-Väänänen, Maarit. (1999). Teoksessa Pietiläinen, R. (toim). *Työ vuonna 2005 – näkymiä suomalaiseen työelämään.* Työterveyslaitos. Helsinki. 108-111.

Waitinen, M. (2011). Koulujen turvallisuuden edistäminen – arvoja, asenteita ja lakisääteitä turvallisuustyössä. Teoksessa Lindfors, E. *Kohti turvallisempaa oppilaitosta!* Nurmijärvi.